

Csúszó, MOLNÁR GYULA

GYŰJTÉS IDEJE: 1965

TART.: NAGYCEPELY KÖZSÉG TÁJSZOTÁRA ÉS
HATÁRLEÍRÁSA

45 lap, 4 foto

FÖLDRAJZI TÍPUS: NAGYCEPELY

STADIUMTÍPUS: XXVIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROZÁS

ÁTVÉZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 953-as TETELE ALÓL

I/25/16

953

RIPPLRÖNAY MUSEUM
KAP S C R
Telefon: Postafiók 70.

1965.

45 o.
1 rajz
4 foto.

953.

MOLNÁR GYULA

A Somogy megyei NAGYCSEPELY község

tájszótára és határleírása.

A község fekvése, lakossága.

Lankás, festői szépségű dombok, erdős hegyvonulatok ölelő koszorujában fekszik Nagycsepely, ez a somogyi kis község, melynek szorgalmas népe évszázadok óta éli azt a kis külön világot, melynek ajtajait nem nyitogatta kíváncsi kéz, problémáit nem kutatta érdeklődő idegen.

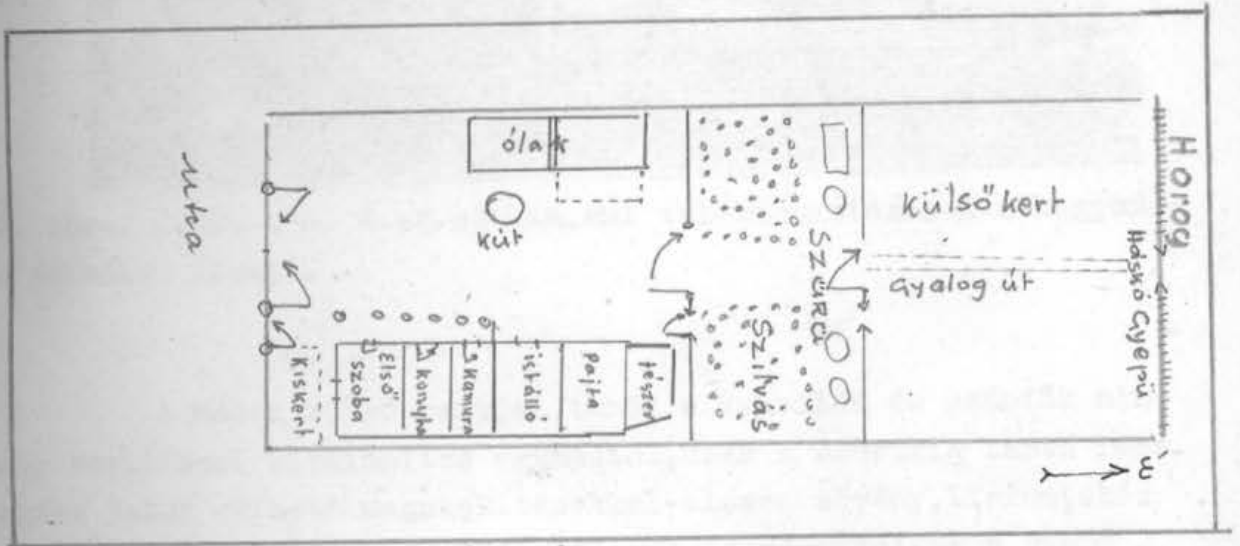
Közigazgatásilag régebben a tabi, pár éve a-siófoki járáshoz tartozik. Vasutállomásai Balatonszemes és Balatonszárszó. Mindegyiktől 9-km távolságra van. Az előbbihez Telekin, Őszödön át vezet földút, az utóbbit Szóládon keresztül kövesuton lehet megközelíteni. Fejlődésében jelentős változás állott be a község régi vágyának megvalósulásával. Ugyanis az 1960-as években kapott kövesutat és villanyhálózatot. A felszabadulás előtti idők minden képviselőválasztásának kortesbeszédében előkelő helyet foglalt el a kövesut s még nagyobb volt a villany ígérete. A kövesut meg is épült a kötcsei Hertelendy-kastélyhoz és a birtokhoz, de a csepelyi szavazók továbbra is a tengelyig érő sarat dagaszthatták.

Ma autóbuszjárat kapcsolja bele az ország forgalmába, az utcákon ostoronyeles lámpák új életformáról beszélnek s tetők televíziós antennái készítenek csodálkozásra a jobbágyok unokáit.

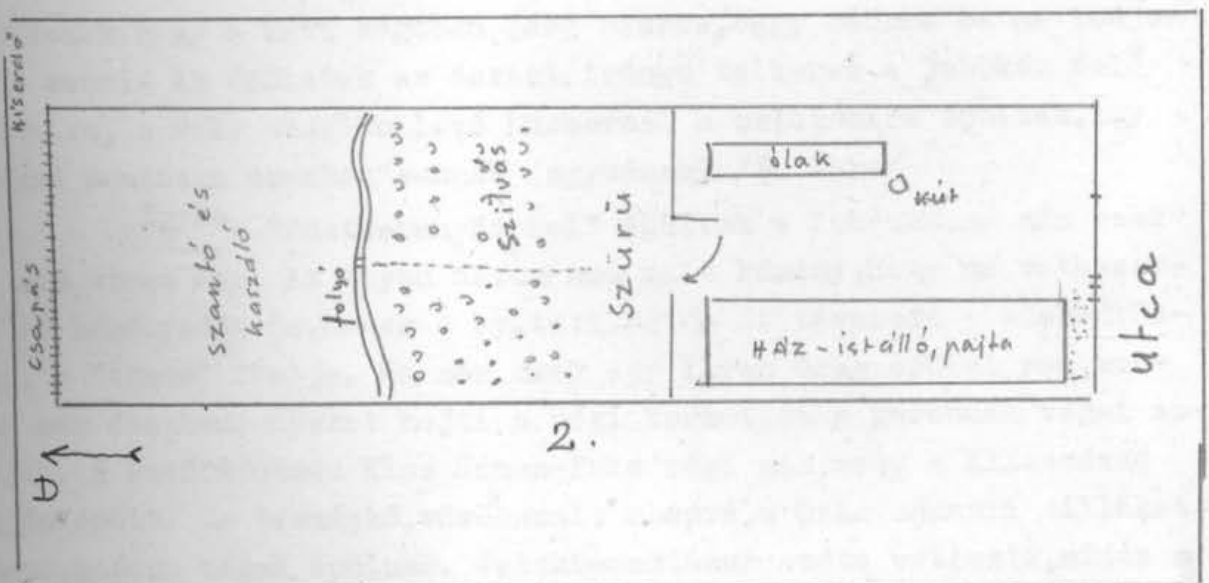
A község eredeti települése az a két házsor volt, mely az alsó faluvégtől az ún. "Nagyhorog"-ig terjed. Ez a házsor a közepén derékszögben megtörik úgy, hogy a felső fele észak-déli, az alsó pedig kelet-nyugati irányú. A törési ponton áll a református templom. Eredetileg sövénytemplom épült 1713-ban a rácdulás után. Ezt a templomot a római katolikus vallási türelmetlenség a vármegye támogatásával 1751-ben leromboltatta. Majd II. Józsefnek 1780-ban kelt s vallási türelemre intő rendelkezése után 1784-ben épült újjá az egykori karthauzi kolostor romjaira s köveinek beépítésével, melyekből ma is látható még néhány kerékvető.¹ Azóta többször javították, alakították.

A falu telkei szabályos téglalap alakú, mintegy 1200 négyszögletes parcellák. Az 1790-es évek urbármívis rendelkezése² ekkorában állapította meg egy egész jobbágytelek nagyságát. Ahol ezt kimérni nem lehetett, mint a templomtól északra levő egyes részeken, ott külső telekkel pótlták. Erre a célra szolgáltak a Szűrűskertek, Parrag, Kenderföldek egyes részei. A házhelyek beépítése a hagyományos módon történt. Az utca szinten virágoskert, utána a lakóház,

rendszerint vele egy fedél alatt az istálló és szénáspajta. Ennek végéhez épített vagy rendes, vagy féltetejű, kocsi, ekék, szerszámok számára készült "kocsifészer". Az istállóval átaellenben a kut és ólak. Itt deszka, sövény, ujabban drótkerítés következik, mely a "szívást" elzárja az udvartól. A szilvákert gyümölcsös, főleg-amint a neve is utal rá-szilvafás, mely alatt gazdag fű nő és kaszálják. A folyóra néző kerteknél a szűrű az udvar végében volt s ez után kezdődött a kert, a horogi részre nyuló kerteknél pedig a szilvás külső végében volt a szűrű és itt járhatott az apró baromfi is, mert a külső kertek fütermése nem volt kaszálásra alkalmas. A folyó felé néző kerteknél sehol nincs kerítés az udvar után, míg a külső kerteknél a szűrű után újabb kerítés választja el a szántott és konyhakertként művelt területtől. /1.2. ábrák./

1.

2.

Ezt a hagyományos telekbeosztást nemcsak a régi házaknál láthatjuk, hanem ott is, ahol már a lakóépület új, beosztásában, építészeti megoldásában modern vonalú, de a kamra, istálló egy fedél alá épült vele.

3. ábra.

3. ábra. Uj Élet u. 4.sz. új ház, ami telekbeosztásában a hagyományos formákat követi.

A házak külső kertjei, tehát a kaszálók és szántók nincsenek kerítéssel elkülönítve egymástól, csak a szűrőig tartó rész. Az egész falut -kisebb megszakításokkal-eleven sövény, licium, akác választja el északon a horgoktól, délen a csapásoktól. Ez a gyepű. Ezen át csak gyalogut vezet úgy, hogy a gyepűbe deszkából, vagy földbe vert karókból mintegy 60-70 centi magas átlépő kijáratot, háskót készítenek, hogy a kert végében járó csorda, vagy csürhe be ne tudjon rajta menni. Az épületek az északi irányú telkeken a jobbkez felől oldálra, a vele szemben levő házsornál a baloldalra épültek, így a házak pontosan szemben vannak egymással. /4. ábra/

Egykor "füstökonyhakkal" épültek a lakások, ma már ezekből egy sincs meg. Az ilyen házon nem volt kémény, hogy ne vethesse nek rá kéményadót is, hanem a nyitott ajtón át távozott a szabad tüzhely, a "tűszé" füstje. Ma már csak egy ilyen öreg épület van, amelyen már deszkamennyezet rejti a régi kormot, de a gerendák végei mutatják. A Petőfi utcán Kiss János-féle régi ház, mely a XIX. század elején épült. Ma terméskő, vöröbazalt alapra, a Balatonmenti villákat utánzó, modern házak épülnek. Telekbeosztásuk azóta változik, mióta a község nagyrésze termelészövetkezeti tag. Ugyanis a ma épülő házaknál már lényegesebb kisebb helyet biztosítanak a gazdasági épületek számára.

4. ábra. Utcarészlet a ref. templommal, háttérben a Kiserdő szegélye.

Egykor a község északi végén volt az az öreg, talán még a középkorban épült kőhid, melyen az ut Kötcsé felől bevezet. Ma ez az ut éppen a község közepére esik. /5. ábra/ Ugyanis ettől északra levő rész a "Főszeg", meg a "Tikos" a múlt század közepétől betelepített utcák.

5. ábra. A községbe
körüli uthálózatba tork

A lakosság magyar. Idegen származásu jóformán csak az első világháboru utáni települhetett, mert a falu zárt közössége a "gyűttmentet" nem fogadta be. Még a szomszéd falukból valók is nehezen kaphattak "polgárjogot". Hajdan a veszprémi püspökség birtokrésze s így a lakosság jobbágyi sorban nekik szolgált. A jobbágyság megszűnése után telepedett le néhány, főként Telekiből, kurtanemesi család /Kiss, Átol/, akik sem vagyoni állapotban, sem életformában nem különböztek a többi, földhözjutott jobbágytól. A nevek egyszerűek: Kiss, Nagy, Vörös, Szalai, Pap, Mónos, Bekes, Tenta, Elek, Vidóczi, Balassa, Karsai, Kenyér stb. Amelyik családból sok van, ragadvány és csufnevekkel különböztetik meg egymástól. Akire egyszer rátették, még az unokák sem szabadulnak meg tőle, ha csak el nem költöznek más vidékre. Ilyen nevek: A Tenta név mellett: vak-huszar, -csüge-szutya-Boda-bakter-asztalos-nagyfejü, Kovács mellett: bor-csókos-sanda-buzi-paragi-bugyi. A Nagy mellé sok esetben a nagyszülők, vagy még távolabbi ősök-ma már szokatlan-keresztnevet rekták: Mócsi-Dávid-Zsiga-horogi-piszi-hajas-decsi-szuszi stb. ²

Külsőre szép, értelmes vonásuak, kék és világos barna szeműek. Hajszínük világos és gesztenye barna. Hirtelenszöke, veres, vagy fekete a régi lakosság közt a legritkább volt és gyakran "kinézták" az ilyen embert maguk közül. Ma a falu lakosságának keveredésével és növekedésével már nincs ilyen éles elhatárolás sem külső, sem belső szempontból.

Kedélyviláguk inkább komoly, mint tréfálkozó, kedélyes. Évszázadok nehéz és küzdelmes élete formálta őket ilyenekké. Idegen iránt szivesek, érdeklődők, vendégszeretők, de családi alkalmakat, mint névnap, házasság évforduló, disznótor stb. nem ülik azzal a belső melegséggel, mint az alföldi ember, aki ilyenkor együtt akarja látni a családot és jóbarátokat. A szüret, a disznóölés és egyéb hasonló foglalkozás komoly munka és nem szócskozás. Általában az egész jellemükre a munka -sokszor tulzott-szeretete nyomta rá bélyegét. Senkit sem néznek úgy le, mint a lusta, dologkerülő embert. Tájszótárunkban bőszes választékot találunk az ilyen ember jellemzésére: tajbász, totoma, böszme, tohonya, bámész, laffogó stb. A testileg, vagy lelkileg fogyatékos-"hibás"-ember már nem teljes értékű, aki nem állhatja meg helyét a munka harcában. Tönkremegy, koldusbotra jut. Így is mondják, ha valakinek megsérül valami tagja: "fé kézire kódis lett!"

A község ősi település. Róla szóló adataink egyházi vonatkozásúak. Így az első adat is, mely falu papját 1233-ból említi. Bár olyan korábbi okirat, mely a környék falvait felsorolja, mint Köröshegy, Kapoly, Tur, Ószöd, Szárszó, Ireg, Nyék stb, erről nem tesz említést,³ azért feltételezhető, hogy ez is település lehetett. Vagy oly kicsi, hogy nincs még papja és temploma, vagy általában olyan körülmények között, hogy nem vettek rajta tizedet. A későbbi időkben is elég gyakran változtak plébánosai, ami arra vallott, hogy sovány, kisjövedelmű eklézsia volt. Az 1332-36 évi pápai tizedjegyzék is több papját említi,⁴ többek között Barlabast, aki "solvit II. pensas parvorum." Vagyis pápai tized fejében a jövedelme tizedét, azaz két kis pénzt = 2 garast adott. Teleki abban az időben jelentős hely volt, mert "Theleky solvit XL parvos", vagyis 40 garassal járult hozzá a pápai bevételhez. Jelentős különbség van a kettő között.

A későbbi időkben is gyérek az adatok, inkább csak a veszprémi káptalan levéltárában található adatok jönnek számba. Ezek között említették Bertalan nevű papja 1426-ban, de ennél érdekesebb adat az, mely szerint az Országos Tanács 1451. évi döntése a somogyi tizedet a pannonhalmi monostornak és a jószágkormányzónak, Döbrentey Tamásnak ítéli. Az egyes községek tizedei kivetésénél a szőlőterületeket vették alapul, tehát ez az okmány már szociográfiai vonatkozásban is érdekes, mert íme néhány adat: Chepel 4, Kewchke 25, Kewchke superiori 30 vagyis Kötse és felső Kötse, a ma már ismeretlen falu/Csicsal/ lényegesen nagyobb helyek voltak.⁵

Lényeges változást a jobbágyvilág felszámolása hozott, amikor kialakultak a kis, majd a középparaszti birtokok. Szántóföldje meglehetősen kevés, rétje jelentősebb, területre és értékre egyaránt, erdő feleslegben is. Ugy igyekeztek tehát a megélhetést biztosítani, hogy erdőket, legelőket/ a páskomföldet/ parcelláztak ki és irtással szelidítették termőfölddé. A vén fákat összeborogatva meggyújtották a helyszánum. Még 30-35 évvel ezelőtt is sokszor kifordult a földből megszenesedett tuskódarab az Irtásban, Cseroldalban. Bizonyosságul az irtás-gazdálkodás kezdetének és módszerének.

A falu terjeszkedésének nemcsak a szomszéd községek határai álltak útjában, hanem a körülötte elterülő püspöki birtok is. Erdő és uradalom egyaránt. Ide tartozott a tekeresi uradalom is. A harmincas évek földreformja során ebből adtak át kimérésre egy meglehetősen nagy darabot, de ebben nem sok köszönet volt, mert egy része az erdő alatt a vadak állandó járása, amiről vadkárt soha nem térített az uradalom, másrészt "gubarc, égemen", úgy hogy a falutól messze, majdnem félnapi

járóföldre levő "poletár" a keserves és kevés hasznot jelentő munka jelképévé vált. Persze a kizsoltásnál is történtek olyan dolgok, hogy "véletlenül" a magános özvegyasszonyok parcellái estek a legvadabb részre s azok kik akár kétkezi munkával, akár más módon tudtak szolgálni, kedvezőbb helyen verhették le a "megyecüjeket".

Ma a községnek mintegy 70%-a termelészövetkezetben dolgozik, a fiatalság pedig a környék üzemeiben, vagy a városokban keresi boldogulását. Átalakulóban van az élet és felszámolódik az a régi életforma, melyben "dógoznyi" egyet jelentett a kora hajnaltól késő estig tartó embertelen munkával, melyben nem volt megállás és kimélet még az asszonyok számára sem, mert nekik nemcsak a ház körüli munkát, jószágot kellett ellátni, hanem délre a kész ebédet még a legtávolabbi mezőre is kivitték nagy "ebédes vékában" a fejükre helyezett "tekercsen". Este újra a jószág, miután a mezei munkából is kivették részüket, éjszaka pedig a mosás, foltozás, télen a fonás.

Nem csoda, ha időnap előtt tönkrementek és negyven éves korukra a viruló, sudár fiatalasszony megrokkant, megöregedett, zsémbelődő anyóssá vált, aki a menyét "szekérozta", hajszolta úgy, ahogyan őt a napa. Az egyke, mely itt is főleg a két világháború közt-uralkodott, ebből a kemény életharcból adódott, mintegy védekezésül a birtokmegosztás ellen.

Bár a falu nem terjeszkedett, lélekszáma sem nőtt meg ugrás-szerűen, mégis a régi osztatlan öreg iskolát "kinőtték" a gyerekek, mert ma három tanteremben folyik az oktatás. Még harminc évvel ezelőtt gyereksereg szaladt egy egy kerékpár után és sokadalom támadt, ha a tanítói, vagy jegyzői lak nyitott ablakán kihallatszott a rádió. Ma az iskolásgyerekek messziről megismerik, hogy melyik gépkecső milyen márkájú s egyáltalán természetesnek veszik, ha valamelyik üzemi munkás a saját kocsiján jön haza a hét végén.

Igy változik ez a falu is külsőleg és ezzel együtt belsőleg is. Új életszemlélet, új fogalmi körök, új szavak, új szokások születnek s a régi lassanként feledésbe merül a kihalt generációval.

Már a beszédben is erősen érezhető az átalakulás, mert a munkába járók egyre több olyan szót visznek bele a köztudatba, aminek már semmi kapcsolata sincs a régi falusi étellel. Megváltozik a nyelvjárás, tájszó stb. A nagyüzemi gazdálkodás a fogalmakban is új rendet jelent. Szinte országszerte az utolsó órában vagyunk ahhoz, hogy a még éppen megtalálható, de már egyre vesző emlékeket összegyűjtsük és eltegyük az utókor számára, mint népi életünk, kulturánk érdemes emlékeit. Ez a falu is megérdemelné, hogy felfigyeljenek rá

falukutatók, mert nemcsak a természeti szépségei, hanem érdekes és még feltáratlan történelmi emlékei, mint a Kósa hegyi avar gyűrűk, upavár stb. kellemes meglepetéssel szolgálhatnának annak, aki mélyebben elmerülne kutatásukban.

Ezt a célt igyekezne szolgálni a jelen tanulmány is, mely a még meghaltak és a ma még élők emlékezetéből gyűjtötte anyagát.^{6.}

Két fő témakörre oszlik: első a tájszótár, mely az itteni emberek beszédét, vele együtt gondolkodásmódját is igyekszik bemutatni, mely ma új fogalmakkal bővül. A második rész a határ leírása. Még mielőtt a megyékkel együtt a nevek is eltűnnek, vagy változnak.

A szótári részben az egyes szavakat magyarázó mondatokba illesztve közlöm, főként ott, ahol önmagában nem sokat mondó, vagy értelmetlen. A beszéd E-ző, amely nyitott szájjal mély e-t mond/jelzése: e-felette két pont=ë/, ami az idegen fülnek inkább á-nak hangzik, így: eper=áper, gyérek=gyárek, téhén=táhén. Az á-hang szintén mély ejtésű, o-nak hangzó /jelzése : á=á/: Darányi* Darónyi, kapányi=kapónyi stb. Zárójelben mindenütt a kiejtésnek megfelelően jelzem az egyes szavakat, vele szemben pedig a jelentését, használatát.

A határleírást a régi határjárások formájában közlöm, képzeletbeli sétát téve a balatoni bekötőút irányából. Így ugyanis jobban lehet érzékelni az egyes dűlők, határrészek felkvésését, nagyságát, falutól való távolságát e egyéb érdekességét, mintha akár sorban, akár ABC sorrendben ismertetném.

Az egyes területekhez fűződő népi mondákat ott adom, ahol éppen "járunk", valamint az arra vonatkozó érdekesebb gazdasági s egyéb mondanivalót is. Természetesen egészrészletességgel nem lehet tárgyalni, mert pl. a szőlészet, kendertemesztés stb. önmagában is lehetne egy komoly tanulmány tárgya, vagy ugyanígy az irtásgazdálkodás emlékei, az erdő és annak haszna a falu életében, méhészet, falusi iparosok stb. Ezekről is érdemes volna szólni, mert ma már kiveszőben van pl. az itteni székes-mesterség, aminek multja van és szép tárgyi emlékei.

Nagycepepyen használatos tájszavak.A.

- abázol / abázó/ = valamit elpocsékol, főleg időnap előtt leszed:
"Leabázóták a sok gyümölcsöt..." ha gyerekek beszöknek a gyümölcsösbe és az éretlen gyümölcsöt szedik, elszórják, vagy ha jószág kárt tesz a vetésben.
- abrinca = a hordó, vagy kád abroncsa
- alszeg/ aaszeg/ = a falu déli, illetve keleti vége, vele szemben a főszeg az északi faluvég.
- agyarkodik = kiabál, mérgesen ordít. Ha valamelyik háznál gyakori a veszekedés arra ezt mondják: "Folyton agyarkodnak egymásra!"
- átabota / átabota/ = rendetlen, gondozatlan. Az elhamarkodott munkára ez a jelző: "Ujjan átabotába van csinýva.."
- áspa / áspa/ = kenderfonal gombolyító, motolla. Amikor megtelik néhány orsó fonallal, föláspálják, vagyis a motollára végbe felvetik, innen kerül a gombolyítóra, amiből majd a gombolagot csinálják.

B.

- bangócs / baagócs/ = böngöly /lat. oestriadae/, marhalégy
- bákász /bákász/ = ördög, krampusz. Amikor a kisgyerek padlásra, vagy más egyéb tilos helyre akar menni, a nagymama ezzel ijeszti: "Uuj, né~~x~~ menny oda cséléggye, mér ott a bákász, évisz!"
- bakurász = ördög, krampusz tréfásabb változatban.
- bertáfol /bertáfó/ = éjszakázik, virraszt. Ha valamelyik háznál éjjel is lámpafény van: "Még mindig fönn bertáfónak!" A legény, ha nappal álmos, azt mondják neki: "Né bertáfójj annyit!"
- belekap /bélëkap/ = munkához lát, elkezd valamit: "Bélëkaptam a mosásba!" Vagy: "Nem érdemes má bélëkapnyi!"
- bibi = liba, főleg az anyalud. Így hívják hazá: "Né, bibi né!"
- böstörköclik = zsörtölődik, valamiért mérgeledik, kurhol

- bikás = felmagzott. Főleg a ha_gymafélékre mondják, ha felmagzik: "Éa hajma még mind mégbikásodott!"
- boronya = tövisborona, a bőbeszédű emberről ez a vélemény: "Összehord Tolnát-boronyát!" Nyilván a Baranyának elfordítása ez.
- botromász/botromász = ügyetlen, botladozó. Kisgyerek, ha megbotlik, elesik, mondják neki: "Dő botromász vagy!"
- böszme /böszmő/ = buta, szótalan, ... "aztán ne légy ám ujjan böszmő!..." így intik a kisgyereket, ha valahova elküldik.
- bücsmöl/bücsmő/ = ócsárol, becsmérel. "Lebücsmőté a lovamat!"
- böcöllézik = bizonytalanul megy, tántorog. A részeg ember "ott böcöllézik hazafelé..."
- bömbös, bömhész = nagytestű, lusta .... "ujjan nagy bömhész ember" "...jó egy bömbös gyereke van..."
- bámész = szájtató, kíváncsi: "Mit báméskodol itt...."

 C

- cábár /cábár/ = rendetlen, fésületlen. "Gyere, hadd fésűjjelek meg, ne légy ujjan cábár!" így hívja az anya kislányát a reggeli fésülködéshez.
- csánk/csánkő = csüd, az állat aló lábszára
- csántér/csántér/ = ászokfa, a hordó alá tett tartófa
- cippeg = sir, szipog. Ha kisgyereg sirdogál: "...ujjan késérvessén cippeg..."
- coni, coca = anyakoca becéző neve, hívása: "Né, né, coni né!"
- csapás = széles mezei út, ami libalegelőnek is alkalmas
- caflat = járja a falut, jön-megy: ".égész nap a faluba caflat..."
- csatrang = lucskok, harmat, sár. A harmatos reggelen "még nagy csatrang van..."
- csatrangol = kóborol, főleg sáros, esős időben. "Ne csatrangójj annyit te!" Így intik a sokat járkáló gyereket.
- cebeg/ cēbeg/ = reszket, didereg "ugy fázott, csakugy cēbegett..."
- cemende/cēmendē/ = rossz erkölcsű nő, tréfás szidás is. Az öreg szüle így panaszkodik a szófogadatlan leányra: "Éa büdös cēmendē nem fogad szót!"

- cefre /cēfrē/ = rossz hírű asszony, megvető kifejezés, mint a cemde
- csimelkedik/csimēkedik/ = kapaszkodik, lábujjhegyre áll. A kisgyereket így biztatják, ha nem éri el a gyümölcsöt: "Csimékeggy jól fő..."
- cserfes /csērfes/ = bátor, bőbeszédű: "Ujjan hēles kislá, ujjan csērfes!" Így dicsérik a kigyereket
- Csērēfinta = Ugyanez, csak becézve: "Űgyes, csērēfinta"
- csētebita/csētebita/ = ágas-bogas: "Ujjan édomtalan, csētebita ez az ómafa, meg kő nyēstényi!" Így kezdi a gazda tavasszal a fa tisztogatását.
- csētres/csētres/ = esetlen, csámpás. A rossz táncosra is ezt mondják: "Ujjan csētres lábu"
- csēlōke /csēlōké/ = ütőeszköz, pőzna, hosszú bot. "Fővett egy csēlōkét....!"
- csórag = hajlós hosszú bot: "fogtam egy csóragot.."
- csēlédje/csēléggyē/ = gyermekem, kedveskedő kifejezés. Az öreg szüle így hívja az unokát: "Gyērē csēléggyē"..
- csingalōzkodik = kapaszkodik, a gyerek a kocsí hátuljára rácsingalōzkodik, hogy egy kicsit utazzon, vagy a gyerek az anyja nyakába csingalōzkodik,
- csikorázik = sarjad "Má csikorázik a vetés-.." tavasszá
- csimeg!fogmeg! = kutyauszító kifejezés
- csojjány /csojjány/ = csalán
- csutora = fa kulacs
- csahol = sokat, feleslegesen beszél. A gyerekre mérgeesen rászólnak: "Ne csahójj má# annyit!"

 D

- dángalōdik/dángalōdik/= lábbadozik, betegen támolyog "alig dāngalōdik"-mondják a betegre
- darvadozik = fázik, fázósan összehuzza magát "Ériggy bé, ne darvadozz itt"-így küldik be télen az udverről a gyereket.
- danú = dalol
- derce /dērcē/ = dara, árpa, vagy buza dara

dimbolódik	= nyugtalanodik, dörömböl. A vemhező jószághoz éjjel is kimegy a gazda, ha hallja, hogy "dimbolódik".
dödög	= félhangosan beszél. Este a sötétben az öregek beszélgetnek: "dödögnek"
dödöjje	? = főtt tészta, gombóc formájúra készítve, régen árpa, vagy kukorica lisztből is készült.
dönt	= elhatároz. A tétova ember "nem tuggya magába édöntégyi, hogy kicsinyájjon?..."
dörc	= part, meredek domb
dugadútt	= gazdátlan, gondozatlan. "Énné a házná minden ujjan dugadútt..."
döher /döhér/	= kövér, lusta, dologtalan
digdáncs/digdáncs/	= gebe, roszg ló
dudog	= mérgesen magában dünyög /hangutánzó/

 E

Ék ekecsöl /ékécső/	= barkácsol, fur-farag. "Na, hát te meg mit ékécsősz?" -kérdezik a barkácsoló gyereket.-
ekcél /ékcé/	= javít, szegel, igazgat "Megékcélem ezt a nyelét" -mondják, ha beékelik a kapanyelet.
ember gyereke	= én, magam, "az ember gyereke nem győzi népéstig a lótástfutást...!"
egész haszonra	= teljesen, készen, "máskor egész haszonra még/csinýátam", vagy "levétköztém egész haszonra"
esőlék /esőlék/	= hulladék, forgács, galy
elkerít/ékérit/	= káromkodik, szid. "Csunyan ékéritetté néki.." Vagy így is mondják: "Jól ékérengetté érül is arul is.."
enyekes /ényekes/	= nyulós, ragadós, romlott: a hus "megényekesedett" = megromlott, nyulós lett.
esik-kel /ésik-kél/	= bukdácsol, erőtlen, részeg
égemény /égémé/	= kopár, száraz, terméketlen talaj
éhó	= éhgyomorra, éhomra, "csak éhóra ivott..."
ekrendezik/ékréndezik/	= utban, láb alatt van: "Ne ékréndezz itt te gyerekek!"

elveszik a nyálát

= amikor a kendeffonalat az áspáról levették, meleg kemencébe tették pár napra. Erre mondták: "Évesszük a nyálát.." Ugyanis fonás közben nyálazták és úgy sodorták a rokkán. Azt tartották, hogy a kemence melege "elveszi a nyálát" = kiszáritja, fehériti.

F

falú farka

= csavargó, falut járó. Amikor hazajön a gyerek, azzal fogadják: "Na te falú farka, meggyütté?"

favágító

= az udvarnak az az állandó helye, ahol a favágó tőke van és állandóan ott vágják a tűzrevalót. Rendszerint az udvár végében van.

főlöstököm

= reggeli, sokszor az időszámítás egyik része: "...Főlöstököm után belekapunk.." vagyis reggeli után valami munka kezdődik.

fájéz

= száraz fát szedeget az erdőn. Ha az erdőkerülő erre engedélyt ad, azt mondják: "A vadász ur megengedte a fájézást!"

fitorog, fitorodik

= bizonytalanul áll, bicsaklik, kifordul a helyéről. "Éfitorodott a lába.." vagyis kimarjult, megbicsaklott. "Éfitorodott elatta a lajtergya" .. * elfordult, eldőlt

furu

= fúró

furugja/furuggya/

= furulya "De szépen tudott furuggyányi..." így emlékeznek némely "régi öregre".

főcstěj

= friss borjas tehén teje, mely forralással édesen turósodik meg

fotta- tötté

= holdfogyta-holdtölte "Akko éppén fotta vót--"

- gabáncol/gabáncó/ = összetapos, kárt tesz. Az eltévedt jószág a vetésben "gabáncó".
- gerézde /gerézde/ = patakokban termő hinárfajta, libáknak szedik, főleg a tekeresi árokból
- galázol /galázó/ = eltapos, kárt tesz, a veteményt "esszégálázójja" a szabadon járó jószág.
- gajmol /gajmó/ = fogatlan emger evésére mondják: "égajmóta valahogyan.."
- gágóca /gágóca/ = rosszul sikerült étel csufneve: "...főzött valami gágócát..."
- gánica /gánica / = liszttel kevert főtt krumpli, tejfölös zsirral kiszaggatva, népszerű eledel.
- gyámitol/gyámitó/ = gyámolit, segít, " ...égymítójja egymást éa két öreg ..."
- ganyé = trágya
- gyarat = gerebennel kendert tisztogat
- gyántár/gyántár/ = gyanta, hegedügyanta
- gentet/gentét / = igyekszik, siet "...égész nap annyit kő gentétnyi az ember gyérekinek.."
- gérce /gércé/ = jérce, fiatal tyuk
- gyepü /gyépü/ = élő sövény, utakat, dülőket elválasztó licium, akác, vagy egyéb cserje
- gerébgye/gérébgyé/ = gereblye
- gela = az anyaliba tréfás neve "...gyeré te vén gela.." így engedi ki reggel a gazda-asszony az anyaludat.
- geleszta /gélészta/ = giliszta, főként a galandféreg, de ha valakinek gyomorégése, nyálfolyása van, azt így mondja: "Huggyozik a gélészta.."
- gyel/gyél/ = ismertető jel, kivált a szabadon járó állatokon, amikre a gazda gyélet tesz.
- gyimál, gyimatól = rendetlenit, összeforgat. Az ágyban játszó kisgyerekeket így intik: "Ne gyimájatok úgy esszé azt az ágyat!"
- göbe /göbē/ = kocadisznó
- görög = kocadisznó párzik: "Bégörgött a disznó..."
- görincöl /görincő/ = dörömböl, valamit a földön húz. A játszó kisgyerek húzza a széket, rászólnak: "Tedd le, ne görincőjj velé!"
- görhöm = kukoricalisztből készült sovány pogácsa,

- gomb = ostorra, vagy madzagra kötött görcs.
"Kössünk rá gombot, hogy jó suttya-
nós legyen!" Így készül a gyerekek
az ostor.
- gönc = ruhanemű, "...csak ez a rossz gönc
van rajtam egész nap..."
- götlöhös = göthös, kehes
- gubarc = nehéz munkálatu hegyoldal, sovány föld
- gyűjtvény = folyófü, futó gyomnövény, baromfi, liba-
eledelnek szedik
- gubancos = borzas, rendetlen
- gyülelész/gyülévész/ = jött-ment, idegen, más vidékről való
- gyűléség = viszály, civódás, "...mindig nagy gyű-
léségben éték..." a rossz házasság-
ra mondják.

H

- Há? /há/ = hova? kérdőszó rövidítve: "há mén?"
- háskó /háskó/ = deszkából, vagy karóból készült át-
lépő a gypün
- határ = halom, csomó " Na, eis jó nagy határ-
rá van!" - a kövér emberre mondják.
- hebreszosz/hebrészosz/ = az ismeretlen étel tréfás neve. A
gyerek ha kíváncsiskodik a konyhá-
ban, hogy mi van a fazékban, ezzel i-
jesztik: "Hébrészosz! Hozzá ne nyújj!"
- hibás = szellemi fogyatékos "Oan hibás lán
vót szegén..."
- hömbölög = hempereg, pl. csikó, vagy gyerek a gye-
pen. De az öregek ráncos, bő gatyája is
akkor volt szép, ha "...csak úgy höm-
bölgett rajta, mikor ment..." A kövér
asszonyon is járás közben "hömbölög"
a szoknya
- hun? = hol? kérdőszó
- husom = kedveskedő megszólítás, főleg kisgye-
rekeknek: "Gyéré idé kis husom!"..

hujikól	= rálehel, melenget "Gyëré idë szógám, meghujikólTom..." mondja a nagyapa a kis unokának, ha megfázik a keze
hujákol/hujákó/ hupolag	= kurjogat, részegen orditozik = gömb, hólyag, daganat..." úgy fëjbëvágta, hogy e hupolag nyótt a fëjin.."
hernya	= hártya, bőr, a rosszul kezelt boron "hernya" támad, vagyis "bëhernyásodik"
hücs! hercsula	= disznót hajtó szó = gyereket ijesztik vele, ha kíváncsian kutat valamiben: "Ott a hercsula!" Valószínű, hogy a herkenytü szó változata.
huppancs	= nagy, terjedelmes, mint a téli sapka, amelyik "jó nagy huppancs"

 I

illet/illët/	= üllep, gatyafenék. Tréfás mondás: "Pörë gatyá, szük illët, oda van a böcsülët!"
ikerkedik	= erólködik "Hej, hogy ikerkedik a gyërek!" -ha ¹ valami erején felüli munkát akar elvégezni, vagy nehéz tárgyat emel
édomtalan istenagara	= esetlen, idomtalan = szelidebb káromkodás, "tuggya az isténagara..."
iparkodik	= siet, valami munkát gyorsan végez, a boltba elküldött gyereket is így biztatják: "Aztán iparkoggy ám hazafélé!"
iprikál	= piszkít, tréfás kifejezés, ha a magska a konyhasarokba piszkolt: "odaiprikált-"
izrom	= idő, alkalom, "egy izromba magam is jártam ott..."
jácindus	= jácint

 K

Kalány/kalány/ kamura karvezia	= kanál = éléskamra = nagy épület; "Mëkkora nagy karvezia ház!"
--------------------------------------	---

- kalamól, kalamolódik
- katraboca
- kajikól
- kátt
- kaláha
- katangó
- kavircó
- kelesztet /képésztét/
- keleviz/kéléviz/
- keszőce /készőcē/
- kenyőcse /kényőcsē/
- kelebócal /kélébócal/
- kelel /kélél/
- képesleg/képeslég/
- kavajék
- katykamétára
- katykó
- ketet /kétét/
- kérhóra fog
kítli
- * hadonászik, üt; a macska "lekalamóta a tejjésköcsögöt a kamurába..."
- = savóleves, a szegényemberek nyári eledele. A savót felforralták, kenyeret szeltek bele. A tehetősebbek tejfel-
^{zúrt morzsoltak bele}lel behabarták, így kedveltebb étel volt, de azért a munkások lenézték azt a háziasszonyt, aki katrabocát tett az asztalra. A fősvényhez nem mentek szívesen dolgozni.
- = kutya üvölt, gyerekek is mondják, ha sokat nyafog: "Ne kajikójj itt a fülémbé!"
- = kiált rövidítése, így is használják: kátoz, kajabál
- = kalászos gabona magházán levő szál
- = hadonászik, bottal üt, ver, zörög
- = keverget, pl. ételt
- = nehézkesen mászik valamire. Kis gyerekek a székre fel akar ülni, megkérdezik: "Na, há ~~kasztaték~~ képesztécc?"
- = az ostort a nyélhez erősítő szij, vagy madzag
- = főtt, aszalt gyümölcs; kedvelt téli csemege
- * kenőcs, zsíros massa
- = tántorog, szédül; a libát, ha fejbeütik, "csak úgy kélébócal..."
- = üt, ver; "...te gyerekek, maj megládd, hogy ékéléllék, ha nem fogacc szót..!"
- = valamihez viszonyítva; "...csak úgy képeslég tettem belé sót ..." mondja a gazdaasszony az ételre, ha sőtlen.
- = gödrös, szűk hely, rossz munkálatu föld
- = kacskaringósan, körbe
- = gödör, mélyedés
- = keresgél, felkutat, bitangol; tréfás mondás: "Ketet, mint Szücs István lova Dombai Péter kaszálójában!"
- = vállatör a fog, ki kérdez
- = kiskabát, könnyű kabát

- kikupálódik = eredetileg azt jelenti, mikor a zöld dió kibomlik a burkából, általában arra értik, hogy a hitvány növendék-állat, vagy gyerek hirtelen fejlődésnek indul
- kibuk = kiköp, vizet a szájából kibukja a gyerek
- kiahaúnem! = tréfás kifejezés arra, aki ki akar tűnni; "Kiahaúnem, majd ű megmutattya!" rendszerint kárörvenő szóhasználat
- kopisztol = koptat, ruhát, cipőt szaggat a gyerek
- kopoz = tengerit hánt, baromfit koppaszt
- korficol = főz, kotyvaszt valamit
- kóstenyál = csavarog; ".hun kósternyász énnyi ideig? - kérdezik a csargásból hazérkező gyerektől
- kódis = eredetileg kéregető, de jelenti a sérült testrészt is: "kódis lettém a fé szemem-ré!"
- kummog = alattomosan les, hallgat, álmosan pislog
- kumszemmel = behunyt szemmel
- kumós = gyerekjáték, buvócska, hunyós
- kusztora = régiek fanyelű zsebkése, bugylibicska
- kuszmorog = lassan megy, huzza a lábát, nehézkes járásu ember "kuzsmorgó"
- kujtorog = csavarog, falut járja
- kunyerál = könyörög, kér
- kusti! = kutyát zavaró szó
- kupál = zöld diót tisztogat
- kupa = tarkó, nyakszirt, a mezőn hajlat, gödör
- ~~kupra~~ kupercol = guggol, "kuporog", üldögél
- kudal = szökik; "há kudasz te?" kérdik a gyereket
- küttő = erős házivászon, pamut nélkül, csak kenderből szőtték, főleg zsáknak, ponyvának
- kütyü = hüvely, bab, lencse stb termése kütyüben van
- küjeszt = abárol, főz; "Ekkis sunkát küjlesztetem vacsorára.." - mondja a gazdaasszony

L

- laffog = mohón eszik, fal; "csak úgy laffog úgy eszik" a mohón evő ember, vagy jószág
- lajtergya = létra
- lappaszkodik = lapul, lustálkodik, les; "élappaszkodom itt az ágyban"...
- langalló = kenyértésztából sült lángos, amit a kemencében sütnék a kenyerek mellett és foghagymával, zsírral izesítve fogyasztanak
- lasponya = naspolya, kedvelt téli gyümölcs, ma már kiveszőben van
- lapicka = ruhasulykoló, lapockacsont,
- lájjeg! * lám csak! Csodálkozó kifejezés, főleg az öregek szóhasználatában: "Na, lájjege! Ki hitté vóna?..."
- latyak = lucsok
- lófrál /lófrál/ = csavarog; "... egész nap csak lófrász!"
- lőtfut = sokat dolgozik szafálgál, így is mondják az öregek: lőtfut. "Az ember gyereke csak lőtfut egész nap..."
"Láttam, hogy nagy lőtásfutás van náluk ....", ha valami baj van
- leüti a fejét = lehajtja a fejét, szégyenl valamit, vagy szomorkodik; "...hiába szólok neki, csak leüti a fejét..." - a szégyenlős kisgyerek
- ludvérc = boszorkány, lidérc; "...tűgya a ludvérc, hogy micsoda?..."
- lisztisterc = piritott liszt forróvízzel leöntve és kevés zsírral izesítve
- luciper /lucipër/ = ördög, Lucifer; "... a lucipër se győzi ezt a sok dógot..."

M

mamájnap	= a mai nap; " mamájnap ^x ésik az ^x ésső..."
mállászkodik	= lustán elnyújtózik; a lustára mod- ják: " csak az ágyban mállászkodik..."
márég	= régóta, ismét; "...márég mondom, ériggy!.."
melence /mélencé/	= kerek nyárfateknő
májter	= hebarcs, malter
ménkü	= mennykő, villám, istennyila
melák /melák/	= esetlen, ügyefogyott
méhe /méhée/	= műhely, kovácsműhely
mén	= megy
megalél	= megéhezik; ha a gyümölcstől megéhezik valaki, azt mondja: " ugy megalétam éttü a sok gyimgyomtú..."
mondom magamban	= gondolom; " mondom magamban, na te is jó megjárta!"
monyas	= ménló
mula	= buta, ostoba; " aztán ne légy ám ujjan mula..." így intik a gyereket, ha megy valahova
muszkol	= összezuz, pl, szőlőt, főtt krumplit a muszkolófával összemuszkójják

N

Nepestig /népéstig/	= egész nap ; " népéstig talál az ember gyérek ^l dógot magának..."
nagy fityekkel	= nagy igyekezettel; " bélékapott nagy fityékké, hogy kihaünem, maj ü megmutatgya..."
néh-néh-néh	= disznót csalogató kifejezés
nézz a lábad alá!	= vigyázz a lépésedre, el ne ees!
nehésség /nehésség/	= nyavalya, de inkább szelidebb károm- kodás : " tuggya a nehésség, há ment-..."
nyetre /nyëtré/	= ingatag, rossz lábu, a szék ha dőcög, "ne üjj rá, mér nyëtré a lába!"
nám	= véltig; " nám megmontam, ne nyújj hozzá!"
nyihácskól	= nyávog, de a nyugös gyereket is így intik: "Ne nyihácskójj itt a fülembé!"
nyühöl	= ruhát tépi magán, akaratoskodik
nyühölődik	= vakaródik, másként: gazos földet munkál

- óma = alma
- ómárjom /ómárjom/ = szekrény, almárium *Hiedelwitz*
- ónnyát önteni = rontáskor használt eljárás. Ha beteg lett a gyerek, azt tartották, vagy megijedt, vagy "tétemény" van rajta. Megöntették az ónnyát. Ehhez értett 50 évvel ezelőtt a Miszlai szüle. A gyereket leültették egy kis székre, a túszerül parazsat vettek, amit egy kis tál vízbe dobtak, valami mondóka közben. Ez a mondóka volt a féltve őrzött titok. A "szenes víz"éből előbb inni adtak a gyerekeknek, majd a tálkát a fejére tették, egy kis lábosban már forrott a viasz, amit a fejen levő tál vízbe, halk mormolás közben beleöntöttek. A megdermedt viaszt kivéve alaposan megvizsgálták a gyerek szüléjével együtt és annak alakjából kitalálták, ki, vagy mi okozta a bajt. Ujabb varázsmondások után letéve a tiszteletdíjat, -mert nem kértek érte semmit, mert akkor nem használnál, de adni kötelező volt, mert máskülönben nagyobb baj lesz, - nagy hákálkodásokkal távozott a meggyógyult beteg.
- ocsmonda = ocsmány, csuf
- öklik = ömlik, tódul; ha kigyul a ház: "csak úgy öklik a füst órán, szájján..."
- ölfa = az erdőn kitermelt, méteres fa
- ökölődik = hányingere van, ökröndözik
- ötözetes /ötözétes/ = ünnepélyes, ünneplőbe öltözött, "... látam, ment ára fő ötözétesén...." azt jelenti, hogy valaki rendesebben felöltözve ment a község háza felé az alszegről.
- őregapa = nagyapa, de a nagyanya nem "őregyanya", hanem szüle. Az öreganyám nemgszólítás nem tiszteletadás.

P

pazdergya/pazdërgya/
pára,szegény pára

=ppzdorja, a kender összetört szára
= sajnálkozó kifejezés az állatokra,
"...ugy sajjállom,szegény pára ála-
tot....."

peszmeq /pëszmëg/

= ragadós sár,de így csufolják a pu-
hára sikerült tésztafélét,vagy e-
gyéb ételt is

persóniás

= ünnepélyes, fontoskodó; " persóniás
bëszëdù" az az ember,aki körülmé-
nyesen,hosszadalmasan mond el vala-
mit

péntõ

= alsószoknya,pendely

péra

= a tehén nemirésze

pipce /pipicë/

= liszttel puhára kavart fõtt krumpli,
hagymás zsirral izesítve fogyaszt-
ják.Népszerű ebéd.

Piligézik

= fogócska-szerű gyerekjáték,körtánc

pilincka

= gyerekjáték,bige

pitlikõl

= oson, szõkik; "há pitlikõssz te!" ki-
áltanak a szõkni készülo gyerek után,

pirgál

= kifejt,pl. babot,vagy ggyëb hüvelyt

pocárol

= illetlenül iszik, " ne pocároj te!"-
intik a gyereket,ha visszaereszti szá-
jából a vizet a pohárba

popotyí

= kis liba beceneve

porhanyag

= puha,porhanyós

pocséta

= pocsolya, tócsa

poszomány /poszomá/

= futóhomok,terméketlen föld

poszka

= hitvány jószág,fejletlen liba

prósza

= tengerilisztből,vagy krumplival ke-
vert lisztből sült tésztaféle

põk

= kõp

põre

= meztelen, "põregyatyának" hívták az
õregek viseletét,kik egy szál gatyá-
ban jártak;"põrekocsinak" nevezik a
szálfelhordásra elkészített,oldal-
nélküli kocsit,szeketet is

pupora	= főróvizzel leöntött kalácstészta, amit turóval, mákkal izesítenek
pupora száju	= tréfásan a gyámoltalan legényre mondják
pulutyka	= a kelkáposztából készült leves, főzélék tréfás neve
piszi	= kutyanév, kutyahívó szó
pirig	= színültig, tele
puccos	= divatos
pufikos	= kövér, pufók

 R

raggyogat	= javít, foltoz, " megraggyogatom még ezt a göncöt ..."
ragmál	= követel, az éhes gyereket így intik: "Ne ragmájj, mingyá kész az été.." úgy is használják: ragmálódik
radai rosséb	= káromkodó kifejezés "tuggya a radai rosséb...."
remiz /rémiz/	= bozót, csalitos hely
rén	= sír
riménkodik	= könyörög
rőtöget	= tartogat; " gyere csak, itt rőtögetek néked valamit ...." így csalogatják a kis gyereket
*rozmaring	= közismert disznóvénnyel, amit itt a múlt században fűszerként is használtak. Disznófejet feldarabolva megfőzték, fél fővésben rozmaringot tettek bele, ha megfőtt, a húst és rozmaringot kiszedték, levét tejföllel behabarták, ecettel izesítették. Ez volt a rozmaringos leves. Lakodalom alkalmával az eskető papnak és a kántornak a násznagyok egy egy himes törülközöt és egy egy nagy piros almát adtak, aminek a kocsánya helyére szalagokkal diszített rozmaringszálat tűztek. Ez a szokás él ma is, de csak almát adnak, ezt sem minden esetben.-

Család

rőtia

- sajtár = abroncsos faedény, dézsa, van szapusajtár a vászonnemű mosáshoz, moslékos sajtár a disznóetetéshez, szüretelő sajtár a must töltögetéshez stb.
- sirató = eljegyzés; a leányos háznál van az eljegyzési vacsora, amire hivatalosak a menyasszony leánybarátnői. Itt "el-siratják" a menyasszonyt, ami nem is olyan szomorú alkalom, mint a cime, mert másnapig tartó lakoma, tánc következik este. Galéria
szobor
- sikebóka /sikébóka/ = nagyot halló, értetlen; valószínű egyszer siket Bóka nevű emberről keletkezett kifejezés. "Gyere, te sikebóka!" Így kiabálnak a szófogadatlan gyerekekre.
- sijórejő = siró-rivó népies használata a nyafogó gyerekekre. Kedveskedve így is mondják: "Te, sijórejő kánya..."
- sindő = tetőcserép, zsendely
- sitrén = sir-ri; "...itt sitrén éz a gyerekek..."
- szid-hord = pirongat, átkoz; a rossz házastársak "Népeüstig sziggyák-horgyák egymást..."
- sonkó = méh kasból kiszedett lép; sonkoly
- szotyola = napraforgó
- södripödri = ügyes, gyors mozgású, "...ujjan héles kis södripödri lán..."
- szodé = mohó; ha a gyerek hirtelen iszik és köhögni kezd, így figyelmeztetik: "Ne légy ujjan szodé!"
- szörszöny = serény, gyors munkáju; nagy dicséret, ha valakire azt mondják: "...ügyes, szörszöny egy ember!"
- sunka = sonka
- sulyok = nyeles lapocka a vászonnemű mosáshoz, ezzel verik, sulykolják a vásznat
- sudárfa = kut^{ostor}, a mezőben ilyen "sudárfáskutak" vannak
- sudár = ostorcsapó, raffiából, vagy lószőrből
- Se kuku, se pizsö = se szó, se beszéd, elmegy vagy megtesz valamit

- suttyog = suhog, pl. a selyemruha, vagy a jómirőségű vászonanyag "suttyanós"
- sutyorog, sutyorikól = suttogva beszélget; a fiataloktól az öreg szüle kérdézi: "mit tuttok ujjan sokáig sutyorikónyi? - a halkán beszélőnek pedig: "...nem értem, mit sutyorogsz!..." mondják így is: "... mindig suspirikósz!..."
- susnya = nyesedék galy, rőzse
- suprinya = hajlós ág, ostornyél, ütőeszköz, ? megsuprinyál "hajlós vesszővel megver
- sudakozik = somfordál, törleszkedik, hizeleg
- szittyeg-mottyog = lassen, öregesen tesz-vesz; "...égész nap é szittyegmottyog, ott a kamurába..."
- szutya = szennyes, rendetlen, mosdatlan "gyére, had mosdassalak meg, ne kégy ujjan szutya..." - így hívják a gyereket mosakodni
- szütyő = vászonból készült zacskó, diót, babot tartanak benne; mértékegységül is szolgál: "...csak egy kis szütyő mákom térmett--"
- sütnyivaló = kenyérkovász, amit megszáritva a kenyérsütéshez áztatnak be
- szegyet-liket = zegyet-zugot, "...esszékutat szegyet-liket..."

 T

tajbász /tajbász/

= ügyetlen, "tátottszáju", buta, a kétbalkezesre mondják: "éis csak ujjan tajbász..."

takonpóc

= kisgyerek tréfás neve: "te kis takonpóc!"

tápéskodik

= tétlenül szemlélődik, bámul² a dologtalan ember "égész fél napot é tápéskodik.."

- tatyak
tájbéli
- tétemény /tétemén/
- tilódik
- topor
totoma
- totojász
- tokoz
- töpöz
- tönlődik
- tohonya
tüsze /tüszeé/
- tutyi
- tung
- = lucsok, viz, nedvesség, tayikó+vi^őőz
= valakivel egyidős; "vélem egy-
tájbéli ember vót...."
= rontás, szemmel verés, betegség,
de a kárt okozóra is ezt mond-
ják: "Énnék mindig vannak ilyen
téteményei!"
= megfordul, megtalálható; a falut
járó asszony "megt^lódik minden
háznál"....
= szekerce, faragóbárd
= ügyetlen, "ériggy ~~innék~~ ~~innék~~
innék/te totoma.."
= valamit sokáig keresgél, ügyet-
lenül csinál valamit
= javitgat valamit, az öreg ember
egész nap a ház körül "tokozoló-
dik..."
= valamit beletöm ládába, kosárba, így
is mondják: töpiző
= tünődik, gondolkodik,..." azon tő-
nölődöm magamba.."
= dologtalan, lusta
= tüzhely, a régi konyhák szabdtüzé-
nek főzőhelye, azután a rakott
tüzhelyek neve
= kisiparosok által készített posz-
tó lábbeli, de varrták házilag is,
vagy kötötték fonalból, gyapjuból.
= dézsa, káposztástung

 U

- ugat
- usztorgyé
ümög
- = feleslegesen beszél; ha a gyerek
nem fogad szót, vagy a házastársak
összezördülnek: "Hába ugat énnék
az ember gyéreké..."
= eresz, főleg a zsuppos ház eresze
= ing

ucsu
utnak válik

= ocsu

Falusi-fols

= elindul; tréfás mondás: "Utnak válik, mint a göllei bocskor Attala felé."
A göllei ember vásárra menve, elhagyta a bocskorát; visszamenve megtalálta, orral Attala irányába fordulva. Erre mondta: "Na ezek is utnak váltak Attala felé!"

uszik a nyála
üszék

= hányingere van

= a jószág által a jászolban hagyott törmelék takarmány. Aki az aztalon sok morzsát hagy, "sok üszéket csinyá".

ürül a dolog

= kevesebb a munka, pl. ősszel, ha a betakarítás rendben van, jobban ráérnek beszélgetni, mert má ürül a dolog

ühejje /ühejjé/

= övé

üjeg /üjég/

= üveg

V

vatalé

= nagyobb ürtartalmu, 4-5 l. fakulacs, kis ivónyilással, melyen kotyogva jött az ital. "Szépen szól, mint a vatalé."

vackos

=erős, tömzsi

Vaszak

= lim-lom, vaszakol* keresgél valamit

vádul

= felvállal "fővadásza a munkát"

véndő

= zsürosbödön

vedel /védél/

= teleissza magát, "ne vedejj annyit"

Z

zakat

= sakok, szük hely

zakatól

= zörög, lármát csinál

zsiba

= kisliba

zsurmól

= morzsál

zsurma

= morzsa; "nem adok egy zsurmát se.." így mérték kifejezése

zsinat

= zaj, láрма, zsinatol= lármázik

Nagycsepely határnevei.

A határnevek ismertetésénél a következő szempontokat vehetjük figyelembe: 1. A művelési módból eredő nevek, 2. A volt, vagy jelenlegi tulajdonosról vette nevét, 3. A történelmi eseményekre emlékeztető népi legendák adták elnevezését.

Az első kategóriába tartozik a jelentős többség. A községtelepülése, földrendezés, irtásgazdálkodás egy egy névvel emlékeztet ma is.

A második részhez alig találunk neveket. Nem is annyira dűlők, vagy nagyobb területek, hanem inkább csak egyes mélyedések, dombok, vagy kis parcellák viselik a tulajdonos nevét, úgy hogy a köz tudatba is átmentek. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy itt a határ kicsi, a gazdák birtokai szanaszét szórva 1-2 holdas, de inkább ennél kisebb parcellákban voltak, így nem ragadt úgy rájuk a tulajdonos neve, mint pl az Alföldön, ahol egyegy rét, legelő, erdő, dűlő 10-20 holdas tagban egy gazda kezén volt és apáról fira szállott.

A harmadik csoport nevei valamilyen történelmi eseményre utalnak. Legtöbb esetben tárgyi alapjuk nem lelhető fel a okmány-szerűen nem is igazolható, de a nép emlékezetében él. Inkább az egész ország életében végbemenő folyamatok, történelmi események ezek, mint helyiek, de ma úgy emlékeznek, hogy itt történt. Lehetséges, hogy ezen a helyen is történt, éppúgy, mint az ország egyéb helyein, mint a török harcok, parasztfordulalmak stb. Érdekes, hogy sem a kurucvilág, sem az 1848-as szabadságharc emléke nem él ilyen elevenen a nép képzeletében, mint a régebbi korok. Ezeket a neveket az olyan helyeknek adták, melyek valamely geológiai folyamat következtében szokatlan formájuk, a környezettől elütők.

A nevek ismertetésénél képzeletbeli sétát teszünk a község határában, hogy így jobban tudjuk annak lényeges mondanivalóját érzékeltetni. Az egyes nevek, lényegtelen eltéréssel a hivatalos iratokon is úgy szerepelnek, mint közhasználatban. Ahol eltérés van, ott erre utalás történik.

A községi kataszteri térképeken közel sincs annyi határnév, mint amennyit a valóságban ismernek és használnak. A hivatalos nyilvántartás ugyanis nem tér ki az egyes dűlőkön belüli résznevekre, amit viszont a lakosság ismert és használt mindenkor. Ezért is érdemes ezt megjegyezni, mert a táblásított gazdálkodás még átfogóbb határreszen működik, ami a kis részek nevének az elévülését is jelenti.

Északról, a Balatonfelől Szárszón és Szóládon keresztül vezet az út Nagycsepelyre. Amint Szóládot elhagyjuk, már a Sagarnál élénk tárul a kékes párában, festői látványt nyújtó erdős hegyvonulat, melynek aljában lapuló falut csak a református templom világosszürke toronysisakja jelzi, mely élesen válik el a Kiserdő élénk zöldjéből.

Eredeti neve Chepel, Csepely, ahogy a régi, már említett iratokban olvasható. Az, hogy a pápai tizedjegyzékekben Chepul néven is olvashatjuk, nem irányadó a név meghatározásánál, mert a jegyzékeket felfektető francia szerzetesek latinul irtak, magyarul nem értettek és így minden nehezebb nevet teljesen elferdítve irtak le. Ugyane korból származó magyar hivatalok írásaiban a nevek helyes, ma is használt alakjait találjuk.

A csepelyi nép képzelete a falu nevéhez is fűzött történelmi legendát, mely szerint valamikor régen itt nagy csata volt és a falunk akkori földesura/vagy maga a király?/ is megsebesült és amidőn felépült, a sebhely emlékezete így maradt fenn a falu nevében: Nagysebhely. Sem időt, sem nevet nem tudnak megnevezni, hogy mely történelmi eseménnyel, vagy személyekkel kapcsolatos a legenda.

A Sagarnál a kövesutról jobbra kis dűlőt ágazik, mely elválasztja a tekeki, szóládi és nagycsepelyi határt egymástól. Kis patakon dobogó fahíd vezet át s máris itt vagyunk a Várágonon.

Várang néven is említik régebbi kataszteri feljegyzések. Neve az egykori település emléke, mely a hódoltság viharos korszakában megsemmisült. Itt zakatolt egészen a legutóbbi esztendőig a híres Várangi Malom, mely a patak felduzzasztott vizével működött és kiváló minőségű liszttel látta el a környék falvait. Építése valószínű, még a középkorra esik, mert némely okmányban célzás történik egy itteni malomra. Kár, hogy lebontották, mert érdekes építészeti és kulturális emlék volt, amit érdemes lett volna megőrizni az utókor számára.

Az a patak, mely idáig még két malmot működtetett, a falu nyugati részén ered, neve nincs, csak egyszerűen így nevezik: a Folyó. Tekerestről induló árokkal egyesülve, hivatalos neve a Büdösgáti viz. Valószínű onnan ered az elnevezése, hogy a rét lapályán végigvonuló viz felvette magába az iszap szagát és kellemetlen bérékszagot áraszt. Korá tavasszal, amikor felduzzadtak a patakok vizei, egészen a várangi malomig elárasztották a réteket és a

Balatonba ömlő Büdösgáti vizen hatalmas tömegű hal vándorolt fel ivás idején. A falusi orvhalászok pedig hálóval, szigonnyal felszerelve várták az alkalmat holdvilágos éjszakánon s nem egyszer 15-20 kg-os óriáspontyokat zsákmányoltak. A két világháború közötti időben tavasszal minden évben megismétlődött a haladászat, hiába őrizték a csendőrök a rétek kiöntéseit. Néha a csepelyi erdőben ke-restek menedéket az üldöző csendőrök elől a szőládi, vagy más falu-beli orvhalászok, akárcsak egykor a betyárok. Őket éppugy nem érték el. Még a vasvillából, vagy szénahuzóból készült szigonyokat is ma-gukkal vitték.

A várangi dűlőt Csepelytől Telekiig észak-déli irányu földut választja el. Ettől keletre van a Nagyvárang, vagy másként Papvárangja. Ez a dűlőrész volt a református és római katolikus egyházak lelkészi és tanítói javadalmi földjei. A katolikus egyház földjét a karádi plébános használta és ahelyi, csekély létszámú iskola tanítója. A határ egyik legjobb minőségű, dusan termő területe ez. A földuttól nyugatra fekszik a Kisvárang, ami a gazdák birtoká-ban volt. Ennek a közepén haladt az általánosan használt gyalogut, mely a teleki temető mellett a Kenén keresztül áthaladt, majd a Kű-hegyen keresztül Balatonöszödre, Balatonszemesre. Kora hajnalban, mikor még alig virradt, fejükre tett nagy véka terével az asszonyok karavánja szokott ezen az utvonalon menni nyári időben, a "cezon"-ban "árúnyi" Szemesre. Turót, tejfelt, baromfit, s egyéb élelmiszert, nyáron gombát, gyümölcsöt, földiepret, lószedret, somot, kerti gyümöl-csöket hordtak, hogy a mindig nehéz gazdasági körülmények között élő nép az adót és egyéb közterhet főleg ebből a pénzből rendez-hesse. Mire reggel lett, már "megszaladták" Szemest és akkor "hajde, ki a mezőre", kezdődött a mezei munka. Ma a várangi dűlőt táblás-gazdálkodásban ~~tan~~ szántja s a mesgyék a gyaloguttal együtt el-tűntek. Az asszonyok sem fejen viszik a nehéz terheket, hanem oda-sorakoznak a tanácsháza elé és a "buszon" kényelmesen utaznak. Az embernyuzó "cépékedés" már a múlté és csak az idősebbek ismerik.

A kövesuton továbbhaladva, két község közt kétfelé ága-zik. Keletre 1 km Kötcsé, nyugatra ugyennyi Csepely. Ez az egy ki-lóméteres bekötőút volt a falu vágya régtől fogva és ezt ígérték a kortesek minden képviselőválasztáson, mert a Hertelendy-birtokra kifutó kövesutat eredetileg Csepely kapta volna, ügyesen megkerül-ve a megállapodást, magánut lett belőle. Az 1960as évek hozták meg ezt a várvevart utat, vele együtt az autóbusszjáratot is.

Az utelágazásnál kőhídon megyünk át ismét a patakon. Itt jobbkéz felől egy magános ház áll gazdasági épülettel. A tulajdonos egykori foglalkozásáról "utkopróház"-nak ~~nevezik~~ hívják, ugyanis a benne lakó család utór, utkaparó foglalkozású volt az 1930-as években. Vele szemben a Csárdai malom, mely szintén nagyon régi épület, félig lebontva már. Itt az utelágazásnál a XVIII. szb. csárda volt, ahol a Balatontól Kaposvár felé utazók megpihenhettek. A mellette levő malom erről kapta nevét. A patakmenti rétet is Csárdai rét néven ismerik. A csárda épülete régesrégen eltűnt, de emléke fennmaradt.

A faluba vezető ut mindkét oldalán a Homok dülő terül el. Jobboldalon a Temetői homok, mert itt van a ma is használatos, református és katolikus temető, másik oldalon pedig a Páskom, vagy Pás-komi homok. Ez a terület egykor legelő volt, de kiosztották és feltörték szántóföldnek. Jó nagy részén szőlőt telepítettek és jó minőségű rizlingbor termett benne, de a filoxera nagyrészt kiölte, s azután nem telepítették újra, csak itt-ott elszórt parcellák maradtak. Ma szántóművelésben van és a szántóföldekben sok gyümölcsfa, főleg dió és cseresnye.

A temetőt elhagyva, tágas térségre érkezünk. Balról lakóépület, az erdész szolgálati lakása, ahogy itt nevezik: "Vadászház", nem messze mellette homokbányának használt, lapostetejű domb, a Barátok asztala, mely nevében az egykor itt élt koldulószerzetesek emlékezetét őrzi. A nép-humor a gyér növényzetű homokdombot a kolduló barátok sovány asztalához hasonlítja. Itt volt a tanjáruk a község cigánycsaládeinak. Részben a partba vájt, részben ágakból tákoltt kunyhókban lakott 5-6 népes család. Teknővájással, üstfoltozással foglalkoztak. Ma már innen eltűntek. Egy-két család él a kiserdei részen, a többi pedig mint községi pásztor, termelősövetkezeti tag házakat épített magának és meglehetősen kulturált körülmények között él.

Jobbról, a temető mögött értékes szénát termő rét húzódik egészen a várangi dülőig. A falu alatt folyó patakig nyulnak le a házikertek, a patak másik oldalán van a Kiskuti rét, ahol a Farkas malom is van. Az egykori tulajdonos már meghalt, de a már nem működő, félig lebontott vizimalom őrzi nevét. A rét és temető közt keskeny szántó rész a Szállás, ami az urbéri földrendezéskor a kiserdei házhelyek pótléka volt, de azóta már sokszor cseréltek gazdát a kes-

keny földcsikok. Mellettük folytatódik a rét:Kutzár, a patak kanyarulatában újabb vizimalom volt, a Községmalma, vagy másként Szabómalom, amit három évi árendában birtak a községtől ez erre vállalkozó "mónárok". Hosszu időn át, amalom megszűnéséig a Szabó-család foglalkozott benne. Így ragadt rajta ez a név. A két malom közti területet a régiek Metelénecsnek nevezték. A felső faluvégen ér véget a kertek alatt elhuzódó Öregrét és a Főső káposztáskertek.

Visszatérve utunkra, a község bejáratánál áll a ma is működő községi Szeszfőzde, népszerű nevén a Pálinkaház, ahol az egész környék főzeti a "törköt", vagy "szivát". Az előtte elfolyó patakon nagyon régi, talán még a középkorból maradt téglahid ivel át. Az időtől feketére mohosodott kövei szinte egyé forrottak már. Ettől balra Belső káposztáskertek vannak, jobbról pedig a nagyon régi, községi kovácsműhely, a már elbontott, de egykor oly népszerű Méhe. Több volt, mint egyszerű munkahely, mert a ráérő öregek félnapokat is eltöltöttek itt s amíg a Törzsök, vagy még más kovács verte a szikrákat fröcskölő vasat; szortyogó pipaszó mellett megvitatták a világ helyzetét, szidták az adót, meg a "kormánt", aki mindig újabb adót talál ki. Idegenek is megfordultak itt, akik más vidékek híreit hozták-vitték. Néha az elugrott tüzes vasdarabra rálépett az ott "tibláboló", "meztélábas" magyar, de a megkérgesedett bőre nem volt olyan érzékeny, csak amikor a szomszéd odaszólt: "Vaími ég komám, mér bűdös ven"- akkor lépett odább. Otthonn meg a gazdaasszony zsörtölődött, amikor látta, hogy a hatszeles bögatya csupa lik a rácsapódott szikráktól: "Hogy a rossz dőncse dugába azt a bűdös méhét!" A műhellyel szemben, a gyepű alatt tisztavízű forrás buzgott, amit kissé kimélyítettek, pár téglával körülraktak. Ez a jóitalu Kiskut látta el ivóvízzel a kovácsot, a cigányokat, de néhány környékbeli családot is.

Emelkedve megy az ut a közégbe, jobbra a Főszeg és Tikos, balra az Aszeg. Ide torkollik bele az a mély ut, mely a mezőtől jön és két hatalmas part közt ér a faluba, az a Horog, ami árok formában folytatódik a kiskuti részre. Ma ez a mélyedés csak a nyári záporok hatalmas víztömegeinek a levezetésére szolgál, de egykor ebbe temették a falu elhullott állatait s ezért viseli ma is a Dögárok nevet.

A tikosi utca a Hidegtótól a Várángiá húzódik. Szegény embereknek olcsó házhelyként adták ezt a részt, de ma már

itt is évről évre szaporodik az egészséges, szép modern lakások száma. A Hidegtó, egy bővizű, nyáron is jéghideg forráskútból táplálkozik. Mesterségesen készített, korláttal körülvett, deszkával kibélelt tavacska, mely arra szélesre szolgált, hogy a környékelieknek nyáron szappanos, mosó, gyerekeknek fürdőhely legyen. Bár vize még kánikulában sem volt kellemes meleg az állandóan beleömlő forrásvíz miatt. Innen a neve is.

Induljunk vissza az Alszeg irányába. A műemlékjellegű ref. templomtól kiszélesedik az utca és két év óta járda vezet az alsó faluvégig. Itt, ahol az utca végződik, egy emberöltővel azelőtt domb magaslott, amit még jelez a Nagy Dániel-féle ház kerítésénél lévő kis part, de a többi utca és udvartöltéshez, építkezésekhez elhordták. Ez volt a Jézuskáttó domb, libalegelő és gyermekjátszóhely. Nevének eredetéről kétféle népi emlék van. Egyik szerint valami eltevedt utasembert régen itt baleset ért és Jézus, segits meg" kiáltásokkal hívta segítségül a falubelieket. Másik szerint a török világban, amikor a törökök erre jöttek, egy kis magyar sereg is itt járt és a dombnál lesbe állott. A közeledő törökre a dombról "Jézust káttva" rohant rá. Mindegyik lehetséges. A Jézuskáttó dombnál kétfelé ágazik a dűlőút. Jobbra a Kiscsapás, ami részben kaszáló, részben jószáglegelő, kocsit part. Egyenesen pedig a másik ut a Kenderföldek közt halad. Helyzetét tekintve három fajta van: A Belső kenderföld, mely az erdő alatti Bárányréttől kezdődik, innen tovább Középső kenderföld, a Horogtól északra pedig Külső kenderföld van. Ez a dűlő belsőségnek számít, mert házhely pótlék volt. Keskeny, nadrágszijj-parcellák, ahol a jóminőségű, kövér talajban beltérjes gazdálkodás folyt. Nevéhez illően itt termelték a falu legtöbb kenderét, amit itt a közvetlen közelben levő Bárányréti folyó-ban eláztattak, kimostak. A külső kenderföldeken már több helyen kis szőlőparcellákat is telepítettek, mert ennek magasabb, szárazabb talaja alkalmas volt erre is. Ma még nincs tagosítva, egyéni művelésben lévő terület mindhárom Kenderföld.

A középső és Külső Kenderföldek között ma már alig látható mélyedés vonul végig. Még fél évszázaddal ezelőtt olyan mély árkok voltak, hogy a nagyjószágot is el lehetett benne hajtani, anélkül, hogy kilátszott volna. Az árkok két partján sűrű bozót, kökény, galagonya, vadkörte nőtt és lombjuk, mint valami sátor, borult össze s alatta párás, meleg levegőben szunyogok milliói zümmögtek, a bokrok alatt pedig páfrány, kosbor, kígyógyoma, paptöke és még számtalan egyéb növényféle dusan tenyészett. Ez a Körtélesi árkok, melynek neve az itt gazdagon tenyésző vadkörtefákról ~~vastak~~ ered.

A népi monda úgy tartja, hogy ez a mély árok a nagyon régi időkben rejtett hadiút volt, ami az erdei, kupavári résztől indult el. Valóban, több-kevesebb megszakítással nyomon követhető abban az irányban, de egyéb bizonyíték nincs.

A falu irányában tulajdonképpen itt kezdődik a már említett mély út, a Horog, ettől északi irányban a Nagyparrag, ami nem más, mint széles, gyepűvel szegélyezett út, legelő kaszáló. Egyik oldalon a főszei kertek nyulnak ide, másik oldalról pedig a "paragi" pincék, kaszálók, szilvások sorakoznak. Ez is egyik kedvenc tartózkodási helye volt az öregeknek, ahol egész nap eldolgozgattak és a paragi pincék hűvösében, vagy a nagy diófák alatt elszopogatták a jó minőségű bort. Ma nagyobb részén a termelészövetkezetnek baromfitelepe van, másrészt háztáji művelésben áll.

A parragi dűlőtől nyugatra észak-déli irányu mélyebb terület a Halászó, mely részben szántó, részben gyümölcsös és szőlőterület. Mély fekvése arra mutat, hogy a vadzizek szabályozása előtt itt mocsaras, nádas terület lehetett, melynek megduzzadt vizében halászási lehetőség is adódott. Bár a hegyomány azt vallja, hogy "akkora csata vót itt a régi üdőkben, hogy a vér úgy főt, akár halászni lehetett vóna benne"... "Hogy mikor, kivel, ki tuggya azt ma má...."

A Halászótól észak-déli irányu, szép lenkás domb huzódik mintegy másfél kilométer hosszúságban. Alatta sűrű gyepű, melyen kocsit és gyalogutak vezetnek a gyümölcsfáktól, szőlőktől ékes Válihegyre. A hegyoldalba épített fehér falu pincék barátságos hívogatással intenek a járókelő felé. Hűvös mélyükben üditő, jóízű bort kínálva a csepelyi emberek szives vendéglátásával. Érdemes felkapaszkodni a tetőre, mert innen a somogyi táj minden szépsége kitárul a szemlélődő előtt. Lennt a völgyben a falu. Zöld lombok között, itt-ott kivillannak a házak, melyek kéményei kék kacsaringókat rajzolgatnak az égre. Keletről lezárja a látóhatárt a kötcsei Csillozó, ez a hosszú hegyhát. Szelidebb lejtőjében huzódik meg zezugos utcáival a szomszédos Kötcse. Délre fordulva, erdőkoszoruzta hegyvonulat öleli körül a falut, aljában virágos, méhdöngéstől hangos, üdezöld Bányrét. Nyugatról szelid lenkák, szőlővel, gyümölcsössel, távolabb az egykori erdőből irtott legelő hegyhát zárja a tájat. Szép időben északról Teleki, Szólád tornyai integetnek s a "főső fél" kék párába vesző hegyei alatt ezüst szalag: a Balaton.

Ide járogattak legszivesebben a régebbi időkben az öregek "pincészerzni". Napi munka után a pince elé kitett székeken üldögélve elbeszélgettek sokszor késő éjszakáig.

A házilag készült "gyalogszékek" kozzátartoztak a pincék berendezéséhez. Egynek nagyobb deszkája és hosszabb lába volt, ez az asztal szerepét töltötte be. Ahol a pince présházába építettek egy kis szobácskát is, ott volt "rakott túsze", melyen nemcsak a hideg bor enyhült meg, hanem megfőtt a paprikás is, amely gyakran a környéken fogott nyulból adódott, mert régen az ilyen pinceszerező emberek "rabsickodtak" is. Soknak volt rövidnadrág, vágottcsövű, házilag készített puskája, amivel biztosan lőtte el a vigyázatlan nyulat. Híres rabsic volt az öreg Buzi Vendel /Kovács Vendel/ bácsi, aki sokszor lóvátette a rá leső csendőröket is. Egyszer észrevette, hogy két csendőr les rája. Futóra eredt. A csendőrök utána. Jól megfutatta őket, mert híres jó lábu ember volt, majd amikor a pincéje közelében bevárta őket és motozni kezdték, nem volt nála semmi. "Te vén zshivány, hát mér futottá?"-rivalt rá az egyik csendőr. "Azt én tudom, hogy mér, de az urak tuggyák-e, hogy én utánam mér futottak?"-adta vissza a kérdést Vendel bácsi. Majd meghívta őket egy pohár borra amikor már jól melegedett a fülük, elővette a kész nyulpaprikást és nagy egyetértésben megették együtt.

Igy telt az idő a válihegyi pincékben. Megelevenedett a hajdani betyárvilág, Sobri Jóska, Patkó Bandi, Keserű Miska s a többiek emléke. A szür ujjából előkerült a "furuglya", vagy éppen a kecskebörduda, aminek nagy mestere éppen Vendel bácsi volt, s régi betyárnóták ma már feledésbe merült dallamai szálltak az este csendjében. Fekvését, elhelyezkedését tekintve megkülönböztetnek három részt, délről Alsóválihegy, ennek nyugati oldala a Kisválihegy, utána a Középső Válihegy és a Felsőválihegy. Ma már tagosított terület, részben háztáji szőlők, de a pincéket elbontották sok helyen, a gyümölcsfákat kiirtották. Ilyen szántóvá lett terület a Kiss János-féle Válihegy is.

Kanyarodjunk vissza a Körtéles mellei utra s úgy haladjunk tovább. Két part között elhaladva érkezünk a Halastói hidhoz. Nem valami nevezetes alkotmány, csak deszkából és gerendából készített fahíd azon a patakon, mely a tőle jobbra eső Nadasdi réten ered.

Neve arra utal, hogy ez a terület nádas volt, mely csak azután változott kaszálóvá, hogy a közepén árokkal levezették a vadvizet. Ettől nyugatra húzódik a dombvonulat, párhuzamosan a Váliheggyel, a Pácsmád, Cserhát, Cseroldal. Az első jó minőségű szántó, ma itt van a termelészövetkezet istálló, tanyaközpontja. A Cserhát szántó, szőlő, gyümölcsös, vagy éppen kaszáló művelésben volt, a Cseroldal pedig a

közszégi gulyalegelő. Ezek a területek egykor erdők voltak, amiket irtással, égetéssel tettek művelhetővé. Nevük eredete erre az időre vezet vissza. A Cseroldal ma is galagonya, kökény, lószeder bokrokkal sűrűn benőtt terület, melynek tisztásai csak tavasszal adnak jó legelőt, de már a nyár kopárra égeti ezt a hegyhátat. Ilyenkor csak a tövises bokron termő "lószeder"-szamóca jelent hasznosat, ami nagyon kedvelt gyümölcs a Balatoni nyaralóhelyeken. A galagonyabokrok tövében kora tavasszal terem a jóízű, fehér "csibegomba", csak kevesen ismerik a "fórást", így nehéz rátalálni.

Folytassuk utunkat tovább a Halastói hídtól. Itt kezdődnek a téglaegető kemencék, melyeknek nincs állandó helyük, mert ahol elfogy az alkalmas agyag, ott betemetik, vagy úgy hagyják és tovább mennek, újat építenek. Ezek a "Téglaházak", ahol közszégi kommención, itteni néven "konvención" fogadott téglások dolgoznak. Szolgálati lakásuk a csürhejárásnak használt Füzőhegyen van. Neve után hegyet képzelünk, pedig ez egy hosszú völgy, ahol a kondás legeltet. Itt ered az a kis patak, mely körülzalad a falu alatt. Régen sok fűbokr termett a patak mentén, innen a neve is. A patak melletti mélyedések voltak 30-40 évvel ezelőtt a kenderáztató tavak, melynek állott meleg vizében még a keményszálú magoskender is szép fehérre kiázott. A legelő közepén hatalmas, régi gémeskut téglával kirakva. Jéghideg tiszta vize a legnagyobb aszály idején is jó néhány méter mély ^{mély} ~~szélesség~~. Volt idő, amikor elkezdett emberek az öngyilkosságra is ezt a kutat választották s többen beleugrottak.

A legelő nyugati oldalán van a pásztorok, téglások közszégi javadalmi földje a Cigánydomb, ahol valamikor cigányok tanyáztak. Nem sokat érő vad "gubarc", mely sovány termésével nem igen gyarapította a pásztorok amugy is sovány keresetét. A Füzőhegyen végigmenve az Ókúti Tüskéshez érünk, ahol legelő lenne ugyan, de inkább "ragadáncs"/vagyis bogáncs/, meg héjjakut terem ~~halkán~~. Itt kezdődik a Csoroszlya. Itt is nagyon régi, de hengeres, láncos mély kut van, hideg és tiszta vizet talál a szomjas vándor. A kut öreg mohos kövei közül hatalmas páfrányok, itteni néven "pátrácok" hajolnak a víz fölé.

Már közel vagyunk a csepelyi határ széléhez. Még két távoli dűlő van, a Félmező, mely a balatonszemesi határig nyulik, veleszemben a Gólyavölgy, ennek szomszédja a Teleki szentesi dűlőig terjedő Darudéllő. Mindegyik az itt szívesen tanyázó, egerésző madarak nevét viseli. A nyugati határszél az Irtás, az erdőföldből lett szántó, mely ma is nehéz munkálatu, kemény föld.

A falu felé indulva a Kerékszilas mellett vezet az ut. Nevét az egykori szilfaerdőről vette, mely ezen a részen terült el, összefüggésben a cseroldali, cserhádi erdőkkel. Több, mint loo éva szántóterület. Kötött talaja sok munkát igényel, de ma már a traktorok hármasekéi hasítják.

Ettől kezdve több kilométer hosszúságu, partok között vezetó mélyut megy a faluig. Állandóan lejt, hol enyhébben, hol meredekebben, ugyannyira, hogy a teherrel közlekedő fogatos járművek vagy "kötött kerékkal", vagyis a köllők között átvetett, bekapcsolt láncsal közlekedhetnek, amikor a mozdulatlanul álló kerék ráfja fékez és kék csikot rajzol az ut kemény agyagjára. De sokszor nem lehet kereket kötni, mint takarodáskor a szélesre rakott járműnél, ilyen esetben "papucsot" használtak féknek. Ez egy láncra erősített széles, keményfából való vastag deszka, amire alól egy lópatkót szegeltek. A földön csuszik, a szekér kísézője pedig rajta áll, hátul kapszkodva s így fékezik a meglóduló fogatot.

Ez a mélyut a hegy felső részén a Pókaháti Horog, lentebb Prekácza Horgának hívják az ott lakó családról, a falu közelében Paragi, vagy Nagyparagi Horog a neve a betorkoló utról.

A hegytető a Pókahát, mely kiváló szőlő és gyümölcsstermő terület. Talaja minden gyümölcsfajtának kedvez és százéves, öreg gyümölcsfákon nem látszott a kor, csak hatalmas koronájuk jelezte az időt. Ma már szántóterület és a hegyoldalokról eltűntek a régi gyümölcsösök. Így viszont mindig problematikus lesz hasznosítása, mert ezen a területen a nyári záporok a nagy szintkülönbség miatt zuhatagként rohantak a falu felé és sokhelyt mély szakadékokká változtatták a szántóföldeket. Éppen ez volt az egyik magyarázata annak, hogy szivesebben gyümölcsös, kaszáló formában hasznosították, ami némileg védte a talajt a vizek sodrása ellen. Minőségében, geológiai formájában ugyanígyen az ettől északi irányba huzódó Mancsa, és a Szücskü, mely a teleki szélen végződik. Alatta szép, jó szemát termő rét terül el a falu felső végéig, ez a Szücsküi rét.

A Horogból a faluba érkeve, elhaladunk a Szürüskertek mellett, melyek egykor a kistelkü házak telkének pótlásaként osztattak szét, ezért a Kenderföldhöz hasonló kis parcellák. Jó konyhakertek, értékes földek. A Szürüskerteket a falu felső utcájától a Kisparag választja el, mely gyepüvel szegett széles ut.

A Kisparag is kedves tartózkodási helye a pinceszerező embereknek. A faluhoz közelfekvő szőlők, kertek, gyümölcsösök értékessé tették ezt a területet. Az ~~első~~ parcellán mogyoró bokrokkal benőtt mélyedés van, amit a tulajdonos nevéől általában csak úgy ismernek: Ruzsa gödre.

Ezzel végihaladtunk a község nyugati és észak-keleti határrészein. Déli irányba a református templom melletti mély, árnyas uton mehetünk. Ez az ut a patakon átvezető fahidon túlhaladva jobbra, az erdő felé fordul. Ez a Nagycsapás, gulyajárás, libalegelő, egy-két cigánycsalád tanyája. Ide nyulnak le az alszegi kertek, a szilvások, amiket itt csak ~~csak~~ Besőkerteknek, vagy Szívásnak neveznek. A faluvégi Nagy Dániel-féle ház kertje végében emelkedő dombocskát Selyemdombnak hívják, valószínű a rajta termő vékonyszálu szénája miatt. Mellette levő terület az Alsókert, részben szántó, részben szilvás.

A Nagycsapás kezdeténél meredeken megy felfelé az ut a Régi temetőn keresztül a kiváló borokat termő Kósa hegyre. Minden időben ennek napsütötte, nagyrészt fehéragyag oldalait rizlingszőlők borították. Jó nagy parcella volt a ref. egyházá. A falu felé néző oldalon a Kis Pál Kósája a Bekfaldi, a hegy tetején mintegy 30 holdas gazdaság a Benyócki-Kósája, mely egykor szinte látványosság számba ment. A majdnem 100 évet élt tulajdonos, Zbinyovszky Lajos nyug. erdőmérnök jelentős nagyságu területet nemes gyümölcsfákkal, főleg édesmandulával, őszibarackkal ültetett be, a vadászlak-szerű háza elé pedig szőlőt telepített, melyben a legkiválóbb hazai és külföldi csemegefajták bámulatra készítették a látogatót óriási fürtjeikkel és csodálatos színekben pompázó termésükkel. A ház körül ezüst és illatos kaukázusi fenyők sorakoztak. A lakás pedig muzeum. Ritka vadásztrófeák, növény-rovar-lepkegyűjtemény, ásványok, könyvek, vadászemlékek s ki tudná felsorolni, mi minden volt a hűvös szobák falain és polcain. A ~~másfél~~ méteres kőszáli sástól a vadkanig.

A tulajdonos maga is világot látott, széleskulturájú, élő történelem, aki egyforma elevenséggel, jó humorral mesélt a királyi család vadászatairól, vagy a runyinai erdőlakók életéről.

Ma már gondozatlan, elvadult és kipusztult terület, visszajutott abba az állapotba, ahonnan egykor a volt tulajdonos ki-művelte: égemény, gubarc.

A Kósa hegyről déli irányba futó kocsit meredeken esik egészen a Bémáig. Itt ismét egyenes, füves legelő van, az erdő szélén pedig régi, jéghideg vizű sudárfás kut, mely a legnagyobb szárazság idejében sem apá meg. A bémái kut nemcsak a szomszagos csordának, hanem a környéken munkálkodóknak is jó ivóvizet szolgáltat. Innen hordták a Kósa lakói is a szükséges vizet "lajttal", mert a hegyen hiába ástak bármilyen mély kutat, forrásra nem találtak.

A Bémától Karád irányába elterülő dülő a Hársosalja nevet viseli az egykori hársos erdőről, ami már eltűnt és helyét egyéb fákat nevelő erdő foglalta el. A hársos erdő nemcsak könnyű fát adott, hanem értékes és gyógyszerként használt virágot és a kergét lehuzva, beáztatva levált a belső hánccs, ami jó szőlő és egyéb kötözőszer volt a régi világban.

A Hársosalja déli részét nevezik Fehéregyháza dülő néven is. A szájhagyomány szerint valamikor ez volt a mai Csepely, de a háborus veszedelmek közt elpusztult, lakói a mai falu helyén települtek. Ennek a hagyománynak írásos emléke nincs ugyan, de ehhez hasonló eset sok történt országszerte, így nem lehetetlen, hogy a tatárjárásban valóban elpusztult egy itt élt község. A török időkben már Csepely a mai helyén volt, amint azt már az okmányokból láthattuk. Ezek viszont Fehéregyházáról nem tesznek említést. Érdekes az, hogy a nép emlékezetében sok évszázad távolságán keresztül is fennmarad nagy nemzeti veszedelmek, küzdelmek emléke.

A nagycepelyi határ tulajdonképpen itt már véget is ér. A Hársosaljával párhuzamosan futó kocsit Karádtól Balatonszárzóig vezet. Itt ez választja el a csepelyi határt Tekerestől, mely egykor szintén a veszprémi püspökség birtoka volt. Az egykori uradalmi cselédek földhözjutva, családi házakat építettek, egy kis iskolát szerveztek s ma kisebb falutelepülésnek nevezhető. Ebből az uradalomból mérték ki a Hársosalja folytatásában levő, Poletárnak nevezett területet a földreform végrehajtása címén. Ez a rész ma az egyéni gazdák használatában van. Itt-ott igénytelenebb szőlőparcellák is települtek, de nagyobb rész szántó. A nagy vadkár ellen szélvitorlákat építenek, mely forgás közben ekevasat ver, így riasztja a kártevőket. Ősszel, tengeriérés idején roszz cipőt, gumicsizmát, bundadarebot tüzelnek, hogy a szétterülő bűz elriassa a szarvas és vaddisznó falkákat.

Véget ért a határjárás. A felsorolt területek jelentik a tulajdonképpeni csepelyi határt. De aközség gazdasági életében mindekkor jelentős szerepet kapott az erdő is. A hegyvonulatot mintegy 3000 hold területen borítja erdő. Ennek tekintélyes része karádi határra esik, de túlnyomó többségében mind püspöki terület volt. A csepelyi határra esett cca 800 kat.hold.

Ez is megoszlott. Egy része községi, másrésze az un. "urbéres gazdaság" tulajdonában, illetve hasznosításában volt. A községi erdőt a lakosság használta. Az u.n. "erdőilletőséget" egykor a telkek után juttatták. Az "Egész hál" = 48 kat hold, "fé hál szesszió" 24 holdat, "fertá" ¹²kat holdat jelentett. Volt még "féfertá szesszió" *6 és "másféfertá szesszió" pedig 18 holdas birtokot jelentett. Ez nemcsak vagyoni állapotnak, hanem a tekintélynek, hivatalviselési lehetőségnek a mértéke is volt. Mert egy "féhálés pógár" lehetett ugyan bírósági, de akinek "csak féfertá"-ja volt, még "előjáróság"-ra sem gondolhatott.

Az erdőilletőség úgy oszlott meg, hogy egész hely után 4 szekér fa járt, fél után 2 s így lefelé. Ez az illetőség ingatlanak számított. Volt aki szorult helyzetében eladta vagy az egész jogát, vagy annak felét. Így házvételnél nemcsak a ház állapotát értékelték fel, hanem azt is, hogy mennyi erdőilletőség van vele. Azt adják e, vagy nem? Ha sok volt az erdőilletőség, többet ^{ért} az ingatlan. Volt aki mindet eladta, voltak, akik összevásárolták. A község erdejében évente volt favágás. Akinek joga volt, vagy magament, vagy valakit fogadott. Nem méterbe vágták, hanem középvastag fákat többől ~~kidöntve~~, karók közé "csomókba" rakták. Minden csomó egy szekér. Ha kész volt a vágás, kiment az ~~urbéres~~ "urbéres gazda" az előljárókkal "fölböcsülni" a vágást. Amelyik csomó silányabb volt, abba tettek a jobb vágásból, így kiegyenlítették. Most már mindenki annyi csomót rakhatott és vihetett haza, ahány szekér fára volt erdőilletősége.

A legeltetési jog is birtok szerint ment. Egész hely után 4 marha járhatott ki a csordásra. Akinek ilyen joga volt, csak a pásztortörbért fizette, de nem fizetett adót a legelő után az urbéres gazdaságnak. Ez a jog is adásvétel útján cserélhetett gazdát, de ha valakinek volt is eladó, drágább volt a földnél. Akinek nem volt legelőilletősége, az adót fizetett az urbéres gazdaságnak és bért a pásztornak.

A jobbágyvilág után a háznélküli zselléreknek is osztottak legelő és erdőilletőséget, "zsellérilletőséget", ami a félfertály sessió jogának felet meg, egy szekér fa, egy jószág. Ekkor még az urbéres gazdaság intézői, az előljáróság tagjai szegték be az urbéri adót házak szerint. Így is nevezték: domesztika.

A pásztorok fajárándóságát az urbéri területen, a legelőkön levő erdőkből vágatták részben. Aki vágta, ezt is karók közé, "határba" rakta és ebből megalkudott egység szerint kapta járandóságát a favágó és kommenziója-"konvenciója"- után a pásztor.

Az egykor legelőnek használt területeket, homoki, cseroldali páskom, feltöretés után legelőilletőségnek megfelelő parcellákban osztották szét.

Az erdő valaha a szemesi, boglári erdővel összefüggő terület volt, melynek rendetegében majd a Dráváig mehetett a futóbetér anélkül, hogy ki kellett volna jönni belőle. Flórája igen gazdag. Egész nyáron donganak a méhek, virágzik a kosbor, kigyóhagyma, kikerics és még sok egyéb vadvirág. Fái változatosak. A hegy lábánál többnyire akác, majd gyertyános, hársos, bükkös, a hegyháton tölgyes és fenyvesek. A század elején egy egy ritkítás, vagy irtás alkalmával megyhagytak egyes vén tölgy, vagy bükk fákat "királyfának". Ezek emlékeztettek az egykori ősi erdőre. Ha ezek is vágásra kerültek, nem egyszer puskaporral robbantották fel őket, mert akkora fűrész nem volt, amivel szétdarabolhatták volna.

Sok a vadgyümölcs, som mogyoró, vadkörte, cseresznye, dió, amik sokszor kisegítették a falu lakosságát, mert inséges években hárvirág, som, földi eper s egyéb vadgyümölcs, virág gyarapította a sovány jövedelmet. Gomba is bőségesen terem és alkalmas időben szekénderékre szedték a vargányát s úgy hordták a belatoni üdülőhelyekre. Ennek is van kétféle változata, a nagykalapu közönséges vargánya /tinóru gomba/ és a kis fekete, kerek cservargánya, melynek husa nem férges, hófehér, ropogós csemege. Ez a keresettebb fajta. Kitűnő pörköltnek, savanyun tejfelesen, rántva egyaránt.

Közkedveltek a többi fajták is, a ragyogó piros kapapu pirók, nagykarimájú mirics, ebben van keserű mirics, ami sütvé is élvezhető, szép sárga, zamatos nyulgomba, az ágasbogas, kellemes szarvasgomba, jószagú szegfűgomba, bőtermő, korai csibegomba, ami inkább a legelő bokrai alatt van és csak az akad rá, aki ismeri a "fórását". Fákon peszterice, géva, aminek leveze kitűnő.

Legalább ilyen bőségesen terem a "bolondgomba", vagyis a mérges fajta is, amit csak a gyakorlott szemű ember tud megkülönböztetni az ehetőtől, így is sokszor történt baleset.

Minden ehető gombának van egy mérges hasonmása, ami már a mérges galócák családjába tartozik, akár a cser, bükk, fenyő vargányát nézzük, akár a tisztásokon termő cseperkét/ sampion/, vagy szemerét /kucsmagomba/, túskegombát, szilvafagombát, a nagykalapu, hesz-szuszáru ólábut, ehhez hasonlatos, napernyő alakú fésűgombát, a ritkaségszámba menő urgombát, vagy a mérgesnek látszó, de annál kellemesebb ízű kékhátut. A gyerekek kedvenc játéka a hatalmasra nővő banyaposz /pöfeteg/, amit ha megrugnak, hatalmas sárgásbarna porfelhő száll ki belőle. /Ezt a szárított pöfeteget az alföldi pásztoemberek kétfelé hasítva rákötötték az állat gennyes sebére és gyorsan gyógyult tőle. Ez a penicillin őse./

Voltak szegény emberek, akik szinte egész éven át az erdőből éltek, gyümölcsöt, gombát szedtek, madarat fogtak lépvesszővel, vesszőből kosarat, seprőt kötöttek. Ezeket a "dógos" emberek nem tartották rendes embernek, csak "kujtorgónak", vagy "szédölgőnek." Akire ezt a nevet ráragasztották, hóttáig viselhetette, mint a néhai Szédölgő Varga, vagy a harmincas években élt, torzomorz, fekete szakállu Ténta Pista, aki reggelenként hatalmas, réz gyertyatartóból készült pipájából pöfékelve sietett az erdőbe, ahol estig "bányászott". Egyes hegyoldalokban hatalmas aknákat ásott és hol szénbánya, hol sóbánya hírével jött haza. No, meg egy jó szálfával a vállán, amiért néhány papi eledelt adtak neki.

Az erdőt gondosan kezelt és takarított "liniák", azaz "nyiladékok", vagy vadásznyelven "cserkelőutak" szabdalják keresztül. Nyáron a méhdöngéstől hangos, fenyőgyantától, vadvirágtól illatos erdő, mint egy őspark, szinte csábitja sétára a természetet kedvelő embert.

A református templom mögött cserjés, ritkás tölgy, akác-fákkal fedett meredek hegy a Kiserdő. Csordalegelő és tavasszal az iskolásgyerekek kirándulóhelye. Itt szokták rendezni régebben az eseményszámba menő majálisokat, ahol a falu fiatalsága versenyeken, tréfás játékokon vett részt az öregek nagy élvezetére, utána pedig a szabadban tánc. Aki itt valakit "táncótatott", szinte egyenlő volt a leánykéréssel. A Kiserdő és Kósa találkozási pontján 30-40 évvel ezelőtt széles, kerek, szabályos alakú árkok voltak láthatók, fűvel, bokrokkal benöve. Ezeket Avargyűrűknek nevezték. Itt ér ez erdőbe a Karádra vezető kocsit, mely meredeken emelkedik a magasba és a tetőn balzsamos levegőjű fenyvesen halad keresztül. Ez a Lajtergyás tető. Neve onnan

ered, hogy az itteni ~~upáca~~ egyenes fenyőszálekát szokták kivágni, kettéfűrészelve létra-itteni néven lajtergya-készítésére felhasználni. A hegyhát Nagycsepely felé eső oldala a Naccó /Más néven Nagyszó/, állítólag azért, mert innen a magasból minden szó nagynak tűnik és behallatszik a faluba. Valóban, ősszel a szarvasbőgés idején nemcsak a bikák bőgése hallatszott be, hanem a verekedéskor összevert agancsok csattogása is, ha ~~csendes~~ csendes este volt. Lentebb a Dongács következik, mely eredetileg Dongás nevet viselhetett azokról a szép egyenes tölgyfáiról, melyek kiváló minőségű hordó, kád-donga anyagát szolgáltatották. Hirtelen lefutó, meredek hegyoldalon ~~széles~~ széles liniáról egészen a Balatonig ellátni és a meredek megmászásáért bőséges kárpótlás az a szép táj, mely a szemlélődő elé tárul. Jellemző az erdőrészt rézfás neve: Kukucslik. Mögötte messze, a karádi szőlőig nyúló, sűrű, nyáron is homályos erdő, melyben még a jártas ember is úgy eltévedhetett, ha nem figyelt az irányra, hogy félnapba került, míg valahol kiért belőle, de azt sem tudta merre jár. Itt van a Karóhát, Hosszikopasz, Vöröshegy, Förköngödör, Kalasd nevű részek, ^{Tonkósi hagyományok} nyugatról a Györke oldal, már a karádi szőlőhegyeknél a Makra.

Ha a fűzőhegyi lapról bekanyarodó kocsiuton igyekszünk az erdőbe, mocsaras, sást, nádat és sok piócsát termő ingovány mellett vezet el utunk. Ezt a részt nevezték a régi öregek Zobolya rőt nek. A szájhagyomány szerint "valami régi veszedelem idején a falu Zobolya nevű földesura ide süllyesztette el a nagyharangot, ami azután ott is maradt, de veszedelem idején megszólalt." Lehet, hogy ebben a mondában keverednek Dózsa idejéből Zápolya neve az oly sokszor megtörtént futásokkal, amikor tényleg elrejtették a falu harangjait az ellenség elől. Az erdő két meredek oldala közt szép zöld rét terül el, az Avasi lap. Itt kaszázó és erdei csemetés van. Innen kanyarodik az út meredeken a vadőr, erdőőr számára épített kis menedékház mellett a kerek, lapostetejű hegyre, amit Guba herceg vára, Guba vára, hivatalosan Kupavár néven ismernek. ⁷Valami ősi várról tud a hagyomány, mely visszanyulik Koppány korára. Az ő emlékét idézik a Guba és Kupa nevekben. Állítólag, az ő vára volt ezen a helyen. Valószínűbb, hogy több évszázaddal későbbi kolostor maradványai voltak azok a nagy terméskövek, melyek mohosan összenőve, nagy halomban feküdtek még az 1920-as években is - a hegyoldal keleti felén. Öregek beszélték, hogy gyerekkorukban még be tudtak bujni abba

a régi pincébe, melynek beömlött bejáratánál a nagy kövek vannak. Állítólag gyertyatartót, kardfélét találtak benne. Ma már benőtte a bozót és betemette a leomló földréteg. Lehet, hogy még valami érdekes titkot rejteget mélyében a Kupavári hegyoldal. Ugy is említik, hogy itt kolostor volt s annak maradványai ezek a kövek.

A Kupavártól hosszú emelkedővel érkezünk fel a hegy tetejére, ahol véget ér az erdő és meredeken esik a völgy a szomszéd falucska, Víz irányába. Ez a tető a Viszi szél. Innem ellátni a szomszédos községek, Tur, Látrány, sőt távolabb, a Balaton felé, egészen a lapostetejü, kéklő Badacsonyig. A kilátás megéri azt a fáradtságot, hogy a kacsARINGÓS hegyi úton felkapszkodjunk a csepelyi határ eme szélső pontjára. /6. kép/

6.kép. Kilátás a viszi szélről.

Befejeződött a nagy csepelyi határjárás. A nevek részben máris csak az idős emberek emlékezetében élnek. Életformák, szavak változnak. Lezáródik a történelem egy szakasza s kezdődik az új. Községünk területe nem növekszik, lakossága sem haladta messze túl az eddigi 1000 körüli lélekszámot, mégis korszakforduló történelmében a jelen. Új arcu a határ, új nevek, új fogalmak kerülnek a szótárba. A füstöskonyháknak még emléke sincs már, de nem ritkaság a várósi mintára épült villa. Aki még a második faluig kísért a lassan döcögő csodagépet, "a magánjárót" el sem hitte volna, hogy fia, vagy unokája természetes mozdulattal foglal helyet a Zetor, vagy Utos nyergében és hét végén saját motorján szalad a Balatonra lemosni a munka porát.

Igy alakult át az élet Nagycsepelyen is.

JEGYZETEK

1. Magyar református templomok. Szerk. Dr. Kovács J. István. Bp. 1942. I. 92, 94.
2. Erről a témáról bővebben Molnár Gyula: Falucsufolók. Hagyomány Szava 1942. évf.
3. Békefi Remig: Balaton környékének egyházai és várjai a középkorban. Bp. 1907. 92. Adatait idézi Monumenta Episc. Veszpr. I. 93-ból és Veszprémi Káptalan házi Levéltárából.
A község egyéb adatai: Hazai Okmánytár IV. 6, V. 2-3. Ilyen I. László oklevele 1082. ápril. 29.-én.
4. Theiner Á: Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia I. 44. kk.
5. ^Hazai Okmánytár IV. 283.
6. Szóbeli adatközlőim elsődlegesen néhai nagyszüleim, Kiss János /szül. 1863./ és felesége Dombai Zsófia, /szül. 1875./, édesanyám, özv. Molnár Pálné, Kiss Zsófia /szül. 1894./, továbbá nagyszüleimmel együtt élt kortársak, ilyen a néhai bíró, Nagy Dániel, id. Kiss Lajos, id. Kiss Pál, Szabó István stb.
7. Molnár Gy: Guba király mondája. Közli Hagyomány Szava 1942. évf.
8. Néhai id. Kiss Lajos beszélt, hogy gyerekkorukban, 1880 körül, teheneket őrizve társával együtt bebujtak a kupavári pincébe és valami régi kardot, gyertyatartót találtak, de nem mentek messze, mert féltek. A talált tárgyak meg elkallódtak.